

หลักเศรษฐกิจพอเพียงในระดับบุคคล: ทฤษฎี และ ผลการวิจัย เพื่อสร้างดัชนีในแนวคิดพฤติกรรมศาสตร์¹ Sufficiency Economy at Individual Level: Theory and Research Findings for The Construction of Psycho-Behavioral Indicators

คุณเดือน พันธุนาวัน*

ดวงเดือน พันธุนาวัน**

บทคัดย่อ

สิ่งสำคัญในสังคมไทยที่ทั่วโลกให้การยอมรับในปัจจุบัน คือ หลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ที่เป็นพระราชดำริของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวมากกว่า 25 ปีแล้ว นักวิชาการสาขาต่าง ๆ ได้นำองค์ความรู้มาร่วมขับเคลื่อนหลักการนี้ เพื่อให้เกิดการนำไปประยุกต์ปฏิบัติให้เกิดผลอย่างแท้จริงในหมู่ประชาชนไทยให้มากยิ่งขึ้น

นักจิตพฤติกรรมศาสตร์ที่ศึกษาสาเหตุต่าง ๆ และผลต่าง ๆ ของพฤติกรรมที่หลากหลายของมนุษย์ จึงได้ทำการวิเคราะห์หลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง และข้อเสนอแนะของผู้สนองพระราชประสงค์ ได้พบว่า ถ้านำไปใช้ในระดับบุคคลแล้ว หลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงจะระบุถึงสาเหตุหลายประการทางจิต ที่นำไปสู่พฤติกรรมพอเพียง พอประมาณทางด้านต่าง ๆ พฤติกรรมเหล่านี้จะทำให้เกิดผลผลิตต่าง ๆ ที่มีความเข้มแข็งของบุคคล ของกลุ่มคน และของสังคม อันจะนำไปสู่ผลลัพธ์ที่น่าปรารถนาที่เป็นความสมดุล และการพัฒนาที่ยั่งยืนต่อไป

ในบทความนี้ นักจิตพฤติกรรมศาสตร์ ได้พบว่า การที่จะนำหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมาใช้เป็นหลักในแผนงานในการเสริมสร้างและพัฒนาประชาชนไทย ซึ่งทางวิชาการจะต้องดำเนินการในขั้นแรกนี้ 3 ประการ คือ ประการแรก การกำหนดและการสร้างดัชนี

* ผู้ช่วยศาสตราจารย์ คณะพัฒนาสังคมและสิ่งแวดล้อม สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์

** ศาสตราจารย์ เกษียณจากคณะพัฒนาสังคมและสิ่งแวดล้อม สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์ และผู้อำนวยการ โครงการวิจัยแม่บท: การวิจัยและพัฒนาระบบพฤติกรรมไทย สำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ

¹ ปรับปรุงจากเอกสารประกอบการสัมมนาวิชาการ ประจำปี 2550 สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์ “ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงกับการบริหารการพัฒนา” 14 มิถุนายน 2550 ณ หอประชุมเฉลิมพระเกียรติ 6 รอบ พระชนมพรรษา สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์

เครื่องชี้วัด ที่จะนำไปใช้ในการตรวจวัดบุคคลต่าง ๆ เพื่อการประเมิน การพัฒนา และการให้การส่งเสริมต่อไป ประการที่สอง คือ การกำหนดบทบาทของดัชนีประเภทต่าง ๆ โดยเฉพาะดัชนีแกนทางจิต ซึ่งมี 3 กลุ่ม คือ กลุ่มความมีเหตุมีผล กลุ่มภูมิคุ้มกันตน และกลุ่มคุณธรรมจริยธรรมด้านการรับรู้คุณค่าความดี โดยมีการสร้างเครื่องมือวัดดัชนีแกนทางจิต 3 กลุ่มนี้ในหลายด้านอย่างมีมาตรฐานสูง และประการที่สาม คือ การทำวิจัยเพื่อพิสูจน์ดัชนีเหตุ และดัชนีผล ของดัชนีแกนเหล่านี้ โดยใช้ทฤษฎีต่าง ๆ และผลวิจัยทางจิตพฤติกรรมศาสตร์ โดยเฉพาะรูปแบบทฤษฎี ปฏิสัมพันธ์นิยม และทฤษฎีต้นไม้อจริยธรรม ในการกำหนดดัชนีเหตุด้านต่าง ๆ ทางด้านสถานการณ์ที่เป็นการสร้างประสบการณ์และการปลูกฝังอบรมทางครอบครัว โรงเรียน สื่อ ศาสนา และจากสังคมวัฒนธรรม ที่ทำให้เยาวชนมีความหลากหลายในปริมาณของจิตและพฤติกรรมที่ระบุไว้ในหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง คือ จิต 3 กลุ่ม และพฤติกรรมพอเพียง พอประมาณตลอดจนผลลัพธ์ที่กล่าวไปแล้ว เมื่อพิสูจน์อย่างชัดเจนว่า อะไรคือดัชนีเหตุต่าง ๆ ของคนแต่ละประเภทที่สำคัญก็จะสามารถกำหนดแผนงานการพัฒนาที่สามเหตุต่าง ๆ เหล่านี้ อันจะทำให้เกิดผลต่าง ๆ เป็นลูกโซ่ต่อเนื่อง ตามที่ระบุไว้ในหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง

การดำเนินการประการที่สาม คือ การประมวลผลการวิจัยที่มีอยู่ในปัจจุบันในประเทศไทยในสาขาจิตพฤติกรรมศาสตร์ เพื่อระบุกลุ่มประเภทที่เสี่ยง ซึ่งหมายถึงการมีจิตลักษณะตามดัชนีแกน 3 กลุ่มที่กล่าวมาแล้วในปริมาณที่น้อย และแสวงหาคำตอบเท่าที่มีอยู่เพื่อระบุปัจจัยปกป้อง คือ ปัจจัยเชิงเหตุต่าง ๆ ที่พิสูจน์จากการวิจัยว่า จะช่วยเพิ่มลักษณะทางจิตและพฤติกรรมของคนประเภทที่เสี่ยงเหล่านี้ เพื่อจะทำให้เข้ามีความพร้อมมากขึ้นในการที่จะมีพฤติกรรมพอเพียง-พอประมาณได้มากขึ้นต่อไป

เพื่อเป็นการสร้างองค์ความรู้ทางจิตพฤติกรรมศาสตร์ที่เกี่ยวข้องกับหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงเท่าที่มีอยู่ในประเทศไทยในปัจจุบัน และเป็นพื้นฐานที่จะใช้ยืนยันความเป็นไปได้ที่สาขาจิตพฤติกรรมศาสตร์จะสามารถสนองตอบในการช่วยขับเคลื่อนแผนงานวิจัยและพัฒนาเยาวชนและประชาชนไทย ตลอดจนการแสวงหาว่า ขั้นตอนใดบ้างที่ยังขาดองค์ความรู้ทางวิชาการ เพื่อเสนอแนะการวิจัยและการพัฒนาที่ควรทำต่อไป จึงได้มีการประมวลทฤษฎีและผลการวิจัยต่าง ๆ กว่า 35 เรื่องแล้วนำมาวิเคราะห์ สังเคราะห์หาข้อสรุปต่าง ๆ เพื่อการดำเนินการในขั้นต่อไปให้ได้อย่างทันที่

คำสำคัญ: หลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง สาขาจิตพฤติกรรมศาสตร์ ดัชนีแกนทางจิต

Abstract

The most important Thai ideology, which is highly acclaimed in the world at present, is the King's principle of "Sufficiency Economy". This principle has been bestowed to Thai people for more than 25 years. Today, the academicians in various disciplines have united to use their knowledge and expertise to increase the mobilization on this principle in various ways of life of the Thai people.

The psycho-behavioral scientists whose interests are in carry out research and development program on the causes and consequences of human behaviors and activities, have analyzed the principle of "Sufficiency Economy". Together with other sources, they have found that, at the individual level, the principle of "Sufficiency Economy" has identified many important psychological causes of "sufficient behavior" which leads to sustainable development and well-being.

In this article, the psycho-behavioralists have demonstrated clearly that, before carrying out new developmental programs based on the principle of "Sufficiency Economy" for the Thai people, there should be at least four important preliminary steps, which are partly accomplished in this article. First, the identification and construction of various types of indicators for use in measuring, diagnosing, researching and developing activities which will follow.

Secondly, to academically establish the three groups of core indicators originated in this principle which are: reasoning ability, psychological immunity, and values-virtues, especially gratefulness, the constructions of assessment tools are necessary.

Thirdly, to justify the functions of the above core indicators by proving their relationships with two other types of indicators, namely, the causal indicators, and the consequential indicators, high standard research studies need to be carried out. A new working model has been offered in this articles after the merging of the principle of "Sufficiency Economy" with the theories and research evidences in psycho-behavioral science. This new

model will be used as a conceptual framework for future research and development projects.

This review article has incorporated about 35 Thai studies in the area of psycho-behavioral science, to form a rather limited basis of mobilizing the principle of “Sufficiency Economy” at individual level. The article has pinpoint strengths and weakness in the body of knowledge newly gathered. Suggestions for future research studies and development programs are offered.

It is convincing that the integration of psycho-behavioral science and other academic areas will be a great impetus for the success of implementing the principle of “Sufficiency Economy”, for sustainable well-being of the Thai people and the people in other nations world wide where the principle of “Sufficiency Economy” are practiced.

Keywords: Sufficiency Economy, Psycho-Behavioral Science, Core Psychological Indicators

1. ความนำ

เศรษฐกิจพอเพียงเป็นปรัชญาสำคัญของสังคมที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวพระราชทานการชี้แนะแก่ประชาชนชาวไทยมานานกว่า 25 ปีแล้ว (คณะอนุกรรมการขับเคลื่อนเศรษฐกิจพอเพียง, 2547) เศรษฐกิจพอเพียงเป็นการชี้แนวทางในการปฏิบัติตั้งแต่ระดับบุคคลไปจนถึงระดับรัฐ โดยยึดหลักของความพอเพียงที่เน้นการปฏิบัติในทางสายกลาง เพื่อให้เกิดความเจริญและความสงบสุขที่ยั่งยืน การที่จะทำให้อำนาจนี้บังเกิดเป็นผล ประชาชนส่วนใหญ่จะต้องยอมรับและนำไปสู่การปฏิบัติตามแนวทางนี้

การชักจูงให้บุคคลเกิดการยอมรับปรัชญานี้ จะเป็นไปได้โดยการเสริมสร้างพื้นฐานทางจิตใจแก่บุคคล การพัฒนาจิตใจ เพื่อให้เกิดผลที่พฤติกรรม เป็นสิ่งที่มีความเกี่ยวข้องกับสาขาวิชาจิตวิทยาพฤติกรรมศาสตร์ (Psycho-Behavioral Science) ซึ่งเป็นสาขาวิชาที่ศึกษาสาเหตุหลายประเภทหลายด้านของพฤติกรรมของบุคคล โดยเน้นสาเหตุทางจิตใจ ควบคู่กับสาเหตุด้านสถานการณ์แวดล้อมตัวบุคคล และเมื่อทราบสาเหตุที่ได้ทำการพิสูจน์ด้วยหลักและวิธีการทางวิทยาศาสตร์แล้ว จึงนำไปสู่การชี้แนวทางในการพัฒนาจิตและพฤติกรรมที่น่าปรารถนาของบุคคล เพื่อให้เกิดการยอมรับและเกิดการปฏิบัติตนในเชิงคุณภาพ ปริมาณ เวลา และสถานที่ อย่างเหมาะสมและยั่งยืน

เศรษฐกิจพอเพียงเป็นปรัชญาที่เน้นความพอประมาณ ซึ่งสะท้อนพฤติกรรมของบุคคล โดยคาดว่าผู้ที่ยอมรับและปฏิบัติตามหลักปรัชญานี้ จะเป็นผู้ที่มีพฤติกรรมที่น่าปรารถนามาก และพฤติกรรมนี้จะมีความยั่งยืน อย่างไรก็ตาม นักพัฒนายังมีความเข้าใจที่คลาดเคลื่อนว่า การพัฒนาบุคคลโดยการให้ความรู้ และการเปลี่ยนแปลงทัศนคติโดยการชักจูงให้เกิดการยอมรับนั้น เป็นการเพียงพอที่จะทำให้เกิดพฤติกรรมที่น่าปรารถนา ในทางตรงกันข้าม ผลการวิจัยในสาขาจิตพฤติกรรมศาสตร์ทั้งในประเทศไทยและต่างประเทศได้แสดงให้เห็นมาตลอดระยะเวลา 30 ปีที่ผ่านมาว่า การจะพัฒนาจิตใจให้นำไปสู่การเกิดพฤติกรรมที่ต้องการนั้น จะต้องพัฒนาจิตลักษณะหลายด้านพร้อม ๆ กัน (เช่น ดวงเดือน พันธุมนาวิน, 2538; Bass, 2002; Paunonen & Ashton, 2001)

การขับเคลื่อนแผนงานตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงให้เกิดผลอย่างกว้างขวางในหมู่ประชาชนไทยทุกอาชีพ จึงมีความจำเป็นจะต้องสร้างดัชนีเครื่องชี้วัดที่เกี่ยวข้องเป็นอันดับแรก ทั้งนี้เพราะดัชนีมีประโยชน์ที่สำคัญ 3 ประการ คือ 1) เพื่อการจัดการประเมิน และการตรวจอาการ 2) เพื่อกำหนดนโยบาย การตัดสินใจ และการจัดทำโครงการพัฒนาต่าง ๆ และ 3) เพื่อการทํารวบรวมองค์ความรู้ เพื่อประโยชน์ในการพัฒนา และการเรียนการสอน (ดวงเดือน พันธุมนาวิน, 2550; Ben-Arieh & Frones, 2007; Wilson และคณะ, 2007)

ปัจจุบัน วิชาการทางจิตวิทยาและพฤติกรรมศาสตร์มีความเจริญก้าวหน้ามาก นักจิตวิทยาสามารถสร้างเครื่องมือวัดทางจิต ทางพฤติกรรม และสภาพทางสังคม ได้หลากหลาย และมีความแม่นยำเที่ยงตรงให้ผลที่น่าเชื่อถือ สมควรที่จะมีการศึกษาค้นคว้า เพื่อสร้างดัชนีทางจิตตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงได้อย่างดี ดังจะได้กล่าวต่อไป

2. จุดมุ่งหมายของบทความ

บทความนี้มีจุดมุ่งหมายที่จะทำการประมวลองค์ความรู้ อันประกอบด้วยทฤษฎีต่าง ๆ และผลการวิจัยที่เกี่ยวข้อง เพื่อใช้ในการวิเคราะห์และชี้แนะทางการพัฒนา ตลอดจนแนวทางการวิจัยเกี่ยวกับความเป็นอยู่แบบพอเพียงสำหรับคนไทย ในแนวของจิตพฤติกรรมศาสตร์ ดังนี้

1. ประมวลศึกษาความหมายและวิเคราะห์องค์ประกอบของปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง
2. ประมวลองค์ความรู้ที่เกิดจากการวิจัยขั้นสูงทางจิตพฤติกรรมศาสตร์ จากทั้งในประเทศและต่างประเทศ เพื่อ

2.1 ระบุองค์ประกอบของความเป็นอยู่แบบพอเพียง เพื่อกำหนดกลุ่มดัชนีเชิงผล (Consequential indicators)

2.2 ระบุสาเหตุทางจิตของความเป็นอยู่แบบพอเพียง เพื่อกำหนดกลุ่มดัชนีแกน (Core indicators)

2.3 ระบุสาเหตุของสาเหตุของความเป็นอยู่แบบพอเพียง เพื่อกำหนดกลุ่มดัชนีเชิงเหตุ (Causal indicators)

2.4 ระบุกลุ่มบุคคลประเภทที่เสี่ยงทางจิตและพฤติกรรมในประเทศไทยที่เกี่ยวข้องกับความเป็นอยู่แบบพอเพียง

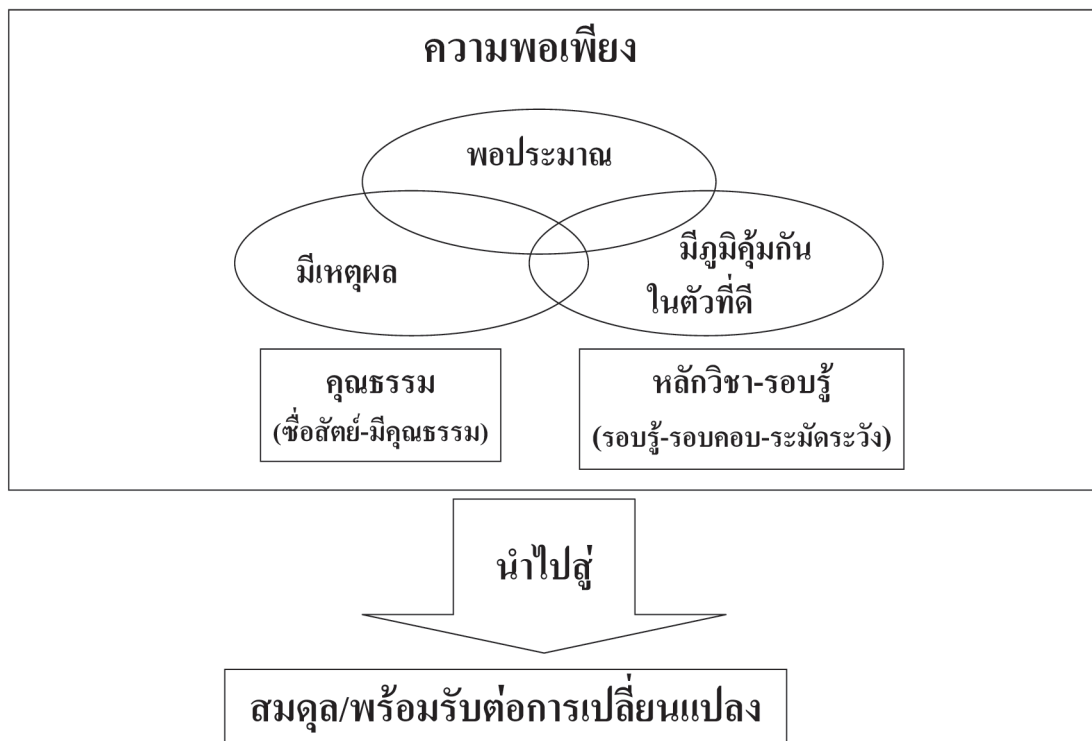
3. เสนอแนะแนวทางในการพัฒนาบุคคลให้มีพฤติกรรมที่เกี่ยวข้องกับความเป็นอยู่แบบพอเพียง

4. เสนอแนะแนวทางการวิจัยที่ใช้นำการพัฒนาบุคคล เพื่อให้มีพฤติกรรมที่เกี่ยวข้องกับความเป็นอยู่แบบพอเพียงให้มากขึ้น

ซึ่งมีรายละเอียด ดังนี้

3. ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง : ความหมายและองค์ประกอบ

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวได้พระราชทานแนวทางในการดำเนินชีวิตแก่ประชาชนไทยที่เรียกว่า หลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง โดยได้ประยุกต์หลักทางพุทธศาสนา ซึ่งเป็นการปฏิบัติตามทางสายกลาง (มัชฌิมาปฏิปทา) ต่อมาคณะอนุกรรมการขับเคลื่อนเศรษฐกิจพอเพียง (2547) ได้รวบรวมนำเสนอเป็นหลักการในลักษณะของ 3 ห่วง 2 เงื่อนไข (ภาพที่ 1)

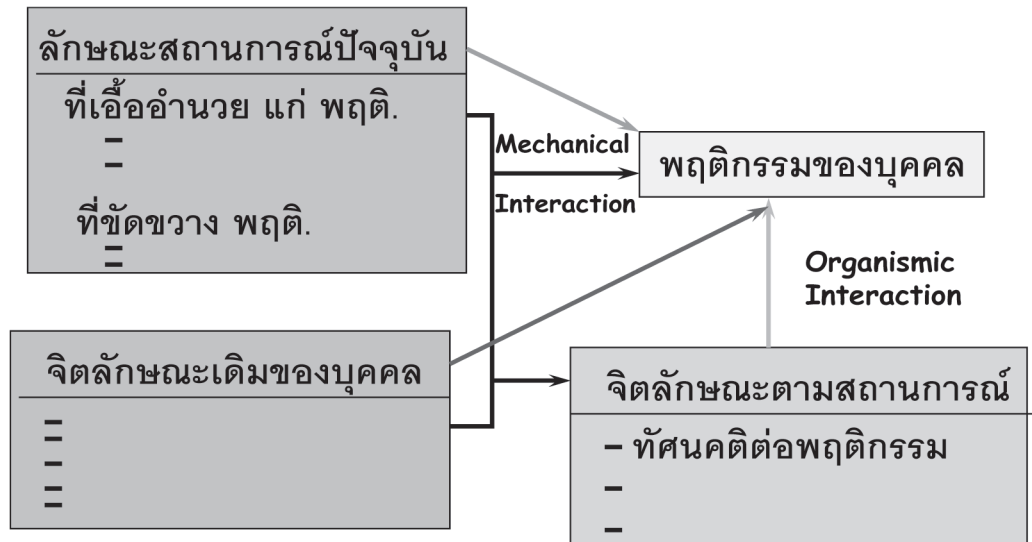

ภาพที่ 1 หลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง (คณะอนุกรรมการขับเคลื่อนเศรษฐกิจพอเพียง, 2547)

จากภาพที่ 1 ความพอเพียง ประกอบด้วยคุณลักษณะ 3 ประการหรือ 3 ห่วง คือ 1) ความพอประมาณ หมายถึง การกระทำของบุคคลในลักษณะที่ไม่น้อยเกินไป และไม่มากเกินไป โดยไม่เบียดเบียนตนเองหรือผู้อื่น 2) ความมีเหตุผล หมายถึง การที่บุคคลได้พิจารณาอย่างรอบคอบ ด้วยวิธีต่าง ๆ ในการที่จะยอมเชื่อถือว่า ข้อสนเทศใดเป็นความจริงเกี่ยวกับสาเหตุและผลที่จะนำไปสู่ความพอเพียง และ 3) การมีภูมิคุ้มกันที่ดีในตัว หมายถึง ความสามารถที่จะปรับตัวให้พร้อมรับการเปลี่ยนแปลง พร้อมรับผลกระทบทั้งดีและไม่ดีในอนาคตทั้งใกล้และไกล ตลอดจนมีความคิดและวิจรรณญาณในการตัดสินใจยอมรับหรือปฏิเสธการชักจูงหรือการบีบบังคับจากฝ่ายต่าง ๆ สำหรับ 2 เงื่อนไขที่จะทำให้เกิดความพอเพียงได้ คือ 1) เงื่อนไขความรู้ คือ ต้องเป็นผู้ที่มีความรู้ในหลักวิชารอบด้าน มีความรอบคอบในการตัดสินใจ และมีความระมัดระวังในการดำเนินการปฏิบัติ และ 2) เงื่อนไขคุณธรรม คือ มีคุณธรรมจริยธรรมควบคู่ในการตัดสินใจกระทำ ตลอดจนมีความขยันอดทน และใช้สติปัญญา

ในปัจจุบัน เงื่อนไขดังกล่าวนี้มีนักวิชาการบางกลุ่มได้ขยายออกเป็น 3 เงื่อนไข (เกษม วัฒนชัย, 2549; จุฑามาศ บารมีชัย, 2549) ได้แก่ 1) การมีคุณธรรม คือ การมีคุณธรรมจริยธรรม โดยเฉพาะอย่างยิ่ง คุณธรรมตามหลักศาสนา เช่น ความซื่อสัตย์สุจริต เป็นต้น 2) การมีหลักวิชาหรือมีความรอบรู้ แสดงถึงการเป็นผู้ใฝ่เรียนใฝ่รู้และเปิดรับข่าวสารข้อมูล เพื่อเป็นพื้นฐานในการตัดสินใจอย่างรอบคอบและระมัดระวัง และ 3) ความเพียร คือ มีความอดทน มีความมานะเพียรพยายาม และมีความสามารถในการควบคุมตนในการใช้ความรู้ตามหลักวิชาการอย่างมีคุณธรรมจริยธรรมในการทำงานให้สำเร็จ

สำหรับการศึกษาสาเหตุของผลหนึ่ง ๆ โดยเฉพาะผลที่เกิดขึ้นทั้งในเชิงจิตใจและพฤติกรรมของบุคคล ในสาขาจิตวิทยาได้มีกรอบความคิดพื้นฐานในการศึกษา โดยกรอบความคิดนี้มาจากการสรุปความคล้ายคลึงของทฤษฎีต่าง ๆ ที่ระบุสาเหตุของพฤติกรรมประเภทต่าง ๆ ของมนุษย์ เรียกว่า รูปแบบทฤษฎีปฏิสัมพันธ์นิยม (Interactionism Model) (Magnusson & Endler 1977; Tett & Burnett, 2004; ดวงเดือน พันธุมนาวิน, 2541) (ภาพที่ 2) ซึ่งมีเนื้อหาว่า พฤติกรรมหนึ่ง ๆ ของบุคคลเกิดจากสาเหตุหลายประการพร้อมกัน และในแต่ละประการก็มีสาเหตุที่สำคัญหลายด้าน โดยเสนอว่า สาเหตุของพฤติกรรมของบุคคล มี 4 ประการหลัก ได้แก่ สาเหตุประการแรก เป็นสาเหตุทางจิตใจที่ติดตัวมาแต่เดิม เป็นจิตลักษณะพื้นฐานของบุคคล หรือที่เรียกว่า “Psychological traits” ซึ่งเกิดจากการถ่ายทอดทางสังคมหรือประสบการณ์ที่สั่งสมมา เช่น สุขภาพจิต (Mental health) เหตุผลเชิงจริยธรรม (Morality) ลักษณะมุ่งอนาคตควบคุมตน (Future orientation and self control) เป็นต้น

ภาพที่ 2 รูปแบบทฤษฎีปฏิสัมพันธ์นิยม (Interactionism Model) (Magnusson & Endler, 1977; Tett & Burnett, 2004; ดวงเดือน พันธุมนาวิน, 2541)

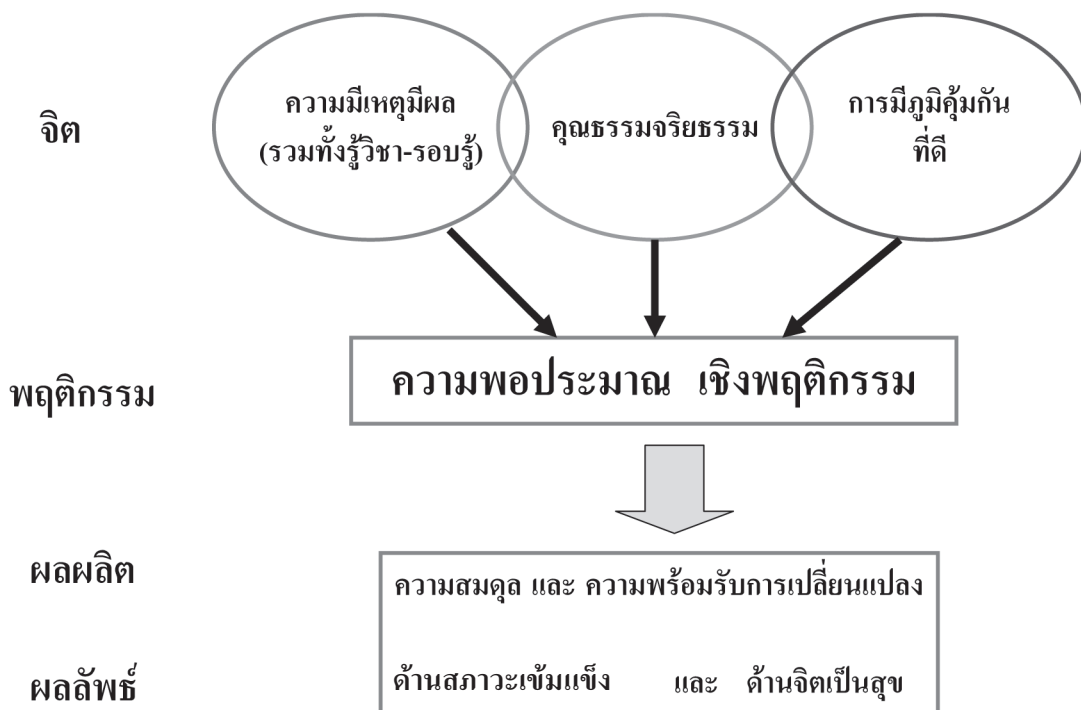
สาเหตุประการที่สอง เป็นสาเหตุทางสถานการณ์ปัจจุบันที่บุคคลกำลังเผชิญอยู่ หรือที่เรียกว่า “Situational factors” สถานการณ์เหล่านี้มี 2 รูปแบบ ได้แก่ 1) สถานการณ์ที่เอื้ออำนวยให้บุคคลแสดงพฤติกรรมที่น่าปรารถนา เช่น บุคคลได้รับความช่วยเหลือจากหน่วยงานราชการหรือเข้าโครงการฝึกอบรมต่าง ๆ ทำให้สามารถแสดงพฤติกรรมที่น่าปรารถนาได้ เป็นต้น และ 2) สถานการณ์ที่ขัดขวางมิให้บุคคลแสดงพฤติกรรมที่น่าปรารถนามากขึ้น เช่น การมีภาระหนี้สิน ความขัดแย้งในกลุ่มหรือหน่วยงาน เป็นต้น

สาเหตุประการที่สาม เป็นปฏิสัมพันธ์ระหว่างสาเหตุทางจิตลักษณะเดิมกับสาเหตุทางด้านสถานการณ์ เช่น นักศึกษาอาชีวะที่มีลักษณะมุ่งอนาคตควบคุมตนเองน้อย และอยู่ในสถานการณ์ย่ำแย่ด้วย จึงทำให้นักศึกษานั้นมีพฤติกรรมก้าวร้าวมากกว่านักศึกษาที่มีจิตและอยู่ในสถานการณ์ตรงข้าม เป็นต้น สาเหตุสายนี้ทดสอบได้จากการวิเคราะห์ทางสถิติขั้นสูง เช่น การวิเคราะห์ความแปรปรวนตั้งแต่สองทางขึ้นไป (Two-way หรือ Three-way Analysis of Variance) การวิเคราะห์แบบถดถอยพหุคูณ (Multiple Regression Analysis) และการวิเคราะห์อิทธิพลเชิงเส้น (Path Analysis) เป็นต้น

สาเหตุประการสุดท้าย เป็นสาเหตุทางจิตลักษณะที่มีการเปลี่ยนแปลงไปตามสถานการณ์ หรือที่เรียกว่า จิตลักษณะตามสถานการณ์ (Psychological states) โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ทักษะติดต่อ หรือศัพท์ของบุคคลนอกสาขาจิตพฤติกรรมศาสตร์มักเรียกว่า จิตสำนึก ทักษะติดต่อ หมายถึง การที่บุคคลเห็นประโยชน์หรือโทษของสิ่งใดสิ่งหนึ่งหรือการกระทำใดการกระทำหนึ่ง ทำให้บุคคลนั้น

เกิดความรู้สึกชอบ-ไม่ชอบ อยากกระทำ-ไม่อยากกระทำ พฤติกรรมนั้น จึงทำให้บุคคลเกิดความพร้อมที่จะกระทำหรือหลีกเลี่ยงที่จะกระทำสิ่งนั้น นอกจากนี้จิตลักษณะตามสถานการณ์ที่สำคัญอื่น ๆ ตามทฤษฎีของต่างประเทศที่ถูกพบว่ามีค่าสำคัญในคนไทยด้วย เช่น ประสิทธิภาพแห่งตน หรือความเชื่อในสมรรถนะแห่งตน (Self-efficacy) ซึ่งเป็นตัวแปรในทฤษฎีประสิทธิผลแห่งตน (Theory of Self-efficacy) ของ Bandura (1986), การรับรู้ความสามารถในการควบคุมพฤติกรรม (Perceived behavioral control) ซึ่งเป็นตัวแปรสำคัญในทฤษฎีการกระทำตามแผน (Theory of Planned Behavior) ของ Ajzen และ Fishbein (1980) เป็นต้น

จากหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงที่มี 3 ห่วง 2 เงื่อนไข ที่นำไปสู่ผลที่น่าปรารถนาในภาพที่ 1 เมื่อนำมาพิจารณาแล้ว จะเห็นว่า ภาพที่ 3 นี้ ระบุสาเหตุด้านจิตและพฤติกรรมของบุคคล (หรือของครอบครัว ชุมชน หรือสังคม) และผลผลิตของจิตและพฤติกรรมดังกล่าว ผลผลิตนี้สามารถนำไปเกิดผลลัพธ์ที่ต้องการด้วย ซึ่งเมื่อพิจารณาความต่อเนื่องของหลักใหญ่ ๆ (สังกัดหรือมีโน้มตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง) ในลักษณะนี้ทำให้อยู่ในรูปของแผนงาน (วิจัยและหรือพัฒนา) ระดับชาติที่นิยมใช้ในปัจจุบัน (Cozzens, 1977; ดวงเดือน พันธุมนาวิน, 2550ก: 2550ข)

ภาพที่ 3 การผสมผสานหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงกับองค์ความรู้ในสาขาจิตพฤติกรรมศาสตร์

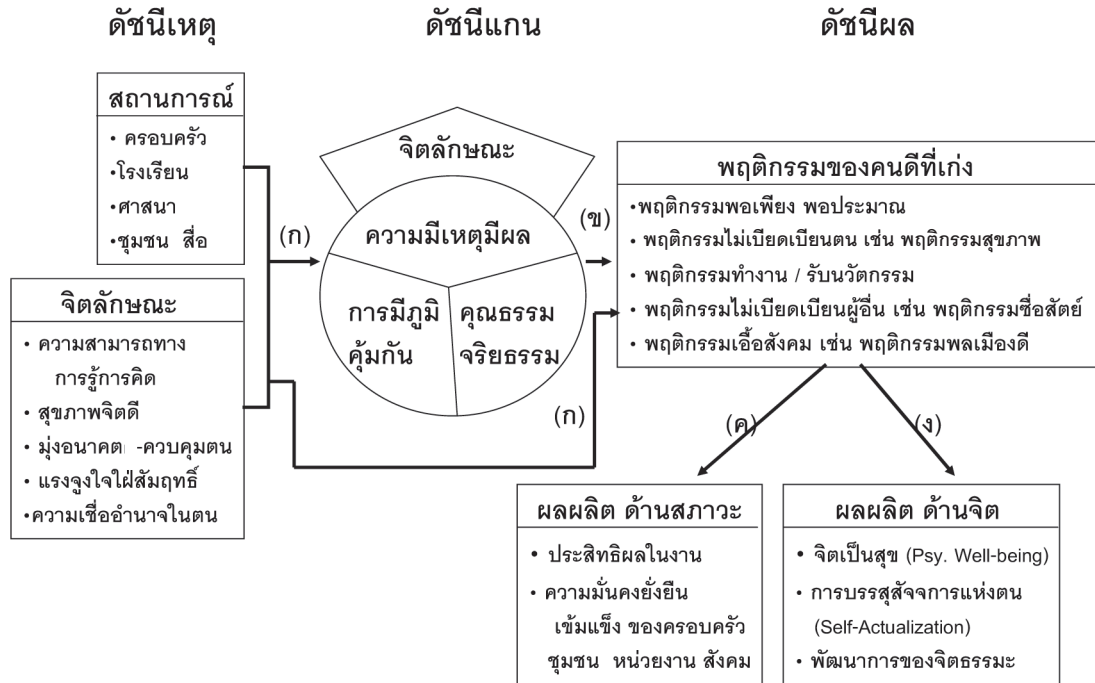
จะสังเกตได้ว่า ในภาพที่ 3 จิตและพฤติกรรมของบุคคลหรือกลุ่ม เป็นจุดเริ่มต้นและเป็นสิ่งนำเข้า (Inputs) ในแผนงานนี้ ซึ่งตรงกับวิชาการในสาขาเศรษฐศาสตร์ ที่มักเข้าใจว่า จิตและพฤติกรรมของมนุษย์เป็นสิ่งที่มีความก่อน² ใครมีจิตและพฤติกรรมดังกล่าวในปริมาณใด ไม่มีการคิดว่าจะไปจะต้องเปลี่ยนแปลงได้ ใครมีจิตและพฤติกรรมเหล่านี้มาก ก็คงจะสามารถทำให้เกิดผลผลิตและผลลัพธ์ดังกล่าวได้มาก ใครมีจิตและพฤติกรรมเหล่านี้น้อย ก็คงจะไม่เกิดความสำเร็จในแผนนี้ จึงทำให้แนวทางในภาพที่ 3 มีศักยภาพในเชิงรับมากกว่าในเชิงรุก นอกจากนี้ ประเด็นที่สำคัญที่ยังขาดไปอีกประเด็นหนึ่ง ก็คือ ถ้า “พฤติกรรมความพอเพียง พอประมาณ” คือ หลักสำคัญในแผนงานนี้ จะต้องมีการระบุสาเหตุกลุ่มสำคัญของพฤติกรรมมนุษย์เพิ่มขึ้นจากกลุ่มจิต นั่นคือ สาเหตุทางด้านสถานการณ์ ซึ่งมีอิทธิพลต่อพฤติกรรมของบุคคลมาก โดยเฉพาะในบุคคลที่จิตมีพลังอ่อนหรือจิตที่ไม่พัฒนามากพอ เมื่อสาขาวิชาทางจิตวิทยาและพฤติกรรมศาสตร์ ได้เข้ามาร่วมในการขับเคลื่อนกิจกรรมตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงในขณะนี้ จึงมองเห็นบทบาทของสาขาจิตพฤติกรรมศาสตร์ ที่สามารถจะเติมเต็มในแผนงานวิจัยและพัฒนา ดังต่อไปนี้

4. ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ระดับบุคคล ในสาขาจิตพฤติกรรมศาสตร์

เมื่อทำการวิเคราะห์ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงโดยใช้รูปแบบทฤษฎีปฏิสัมพันธ์นิยม โดยการศึกษาาระบบทางจิตลักษณะ สถานการณ์ พฤติกรรมและผลที่จะเกิดขึ้นกับบุคคลที่ปฏิบัติตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ทำให้ได้ระบบที่ประกอบด้วยการศึกษาใน 3 ส่วน ได้แก่ 1) จิตลักษณะของบุคคล ซึ่งเรียกส่วนนี้ว่า ดัชนีแกน หรือ Core indicators 2) สาเหตุของดัชนีแกน ซึ่งเรียกว่า ดัชนีเหตุ หรือ Causal indicators มี 2 กลุ่ม คือ กลุ่มจิตลักษณะพื้นฐาน และกลุ่มสถานการณ์ และ 3) ผลของดัชนีแกน ซึ่งเรียกว่า ดัชนีผล หรือ Consequential indicators ซึ่งมี 2 กลุ่ม คือ กลุ่มพฤติกรรม และกลุ่มผลผลิตอันแยกเป็นด้านสภาวะภายนอกและด้านจิต คือ สภาวะภายในของบุคคล

ดังนั้น ตามแนวทางการศึกษาในสาขาจิตพฤติกรรมศาสตร์ข้างต้น จึงสามารถวิเคราะห์การศึกษาจิตลักษณะและพฤติกรรมตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ได้ดังภาพที่ 4

² จากการอภิปรายของ รศ.ดร.ณัฐพงศ์ ทองภักดี (2550)

ภาพที่ 4 ดัชนีเหตุ ดัชนีแกน (กระบวนการ) และดัชนีผล ระดับบุคคล ในสาขาจิตพฤติกรรมศาสตร์ เพื่อขับเคลื่อนแผนงานตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง

จากภาพที่ 4 จะเห็นได้ว่าประกอบด้วย 3 กลุ่มดัชนี ได้แก่ 1) กลุ่มดัชนีแกน ซึ่งเน้นที่จิตลักษณะกลุ่มที่สำคัญตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง 3 ประการ คือ ความมีเหตุมีผล การมีภูมิคุ้มกัน และคุณธรรมจริยธรรม 2) กลุ่มดัชนีเหตุของกลุ่มดัชนีแกน ซึ่งประกอบด้วยกลุ่มสาเหตุ 2 ด้าน คือ ด้านสถานการณ์ภายนอกตัวบุคคล เช่น ครอบครัว โรงเรียน หน่วยงาน สื่อ เป็นต้น และด้านจิตลักษณะพื้นฐานของบุคคล เช่น ลักษณะมุ่งอนาคตควบคุมตน ความสามารถทางการรู้การคิด (สติปัญญา) แรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์ สุขภาพจิต เป็นต้น และ 3) กลุ่มดัชนีผลของกลุ่มดัชนีแกน โดยผลทางตรง คือ กลุ่มพฤติกรรมต่าง ๆ ของคนดีที่เก่ง ซึ่งพฤติกรรมนี้จะนำไปสู่ผลใน 2 ด้าน คือ ทางด้านภายนอกตัวบุคคล เช่น ประสิทธิภาพในงาน ความมั่นคงเข้มแข็งของสถาบันทางสังคม เป็นต้น และทางด้านจิตใจของบุคคล โดยเฉพาะความเป็นสุขทางจิตใจ การบรรลุสู่จัดการแห่งตน และการมีพัฒนาการด้านธรรมะ

ดังนั้น จะเห็นได้ว่า จากการใช้กรอบทฤษฎีในสาขาทางจิตพฤติกรรมศาสตร์ในการกำหนดระบบแผนการขับเคลื่อนงานตามหลักเศรษฐกิจพอเพียง (ภาพที่ 4) จึงมีการปรับเปลี่ยนตำแหน่งของหลักและเงื่อนไขบางประการ ทำให้มีความแตกต่างไปจากของเดิม (ภาพที่ 1) 3 ประการ ดังนี้

ประการแรก คุณธรรมจริยธรรม ไม่ได้เป็นเงื่อนไขดังเช่นในภาพที่ 1 แต่เปลี่ยนมาเป็นหลักหรือดัชนีแกนร่วมกับการมีเหตุผล และการมีภูมิคุ้มกันตน รวมทั้งยังแสดงให้เห็นว่า จิตลักษณะทั้ง 3 กลุ่มนี้มีในดัชนีแกนมีสถานภาพเท่าเทียมกัน การที่นำ คุณธรรมจริยธรรม มาเป็นดัชนีแกนเนื่องจากคุณธรรมจริยธรรม เป็นผลของสาเหตุด้านสถานการณ์และจิตพื้นฐาน เนื่องจากบุคคลจะยอมรับคุณธรรมจริยธรรมซึ่งอยู่ภายนอกเข้ามาเป็นหลักประจำใจมากน้อยเพียงใด มีความเกี่ยวข้องกับอิทธิพลของครอบครัว โรงเรียน สังคม และสื่อ ดังนั้น คุณธรรมจริยธรรม จึงกลายเป็นจิตลักษณะตามสถานการณ์ได้เช่นเดียวกับ การมีเหตุผล และการมีภูมิคุ้มกัน

ประการที่สอง ความพอเพียง พอประมาณ รวมกันและถูกจัดเป็นกลุ่มพฤติกรรมซึ่งเป็นผลของจิตและสถานการณ์ของบุคคล ทั้งนี้เพราะพฤติกรรมที่แสดงถึงความพอเพียง พอประมาณ หมายถึง พฤติกรรมที่ไม่เป็นการเบียดเบียนตนเองและผู้อื่น (สมพร เทพสิทธิ์, 2548) ซึ่งมีความหมายตรงกับพฤติกรรมของคนดีในทฤษฎีต้นไมจริยธรรม (ดวงเดือน พันธุมนาวิน, 2538; 2548) พฤติกรรมสองกลุ่มดังกล่าวได้ผ่านการพิสูจน์จากงานวิจัยไทยที่กระทำมาในช่วง พ.ศ. 2520 ถึง 2550 ว่า พฤติกรรมเหล่านี้เป็นผลของจิตลักษณะ 8 ประการ คือ สติปัญญา สุขภาพจิต ประสพการณ์ทางสังคม ทศนคติ/ค่านิยม/คุณธรรม แรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์ ความเชื่ออำนาจในตน ลักษณะมุ่งอนาคตควบคุมตน และเหตุผลเชิงจริยธรรม ซึ่งแผนงานวิจัยและพัฒนาตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงสามารถนำมาใช้ได้อย่างน่าพอใจ

ประการที่สาม การพร้อมรับความเปลี่ยนแปลง อาจมีความหมายได้อย่างน้อย 2 ด้าน คือ ด้านแรก หมายถึง ความสามารถในการปรับตัว และการมีสุขภาพจิตที่ดี ซึ่งเป็นลักษณะทางจิตใจ และพฤติกรรมของมนุษย์ และด้านที่สอง เมื่อการพร้อมรับความเปลี่ยนแปลงจัดอยู่ในความหมายของการพัฒนาที่ยั่งยืน ก็สามารถเป็นผลผลิตทางด้านสภาวะที่เป็นความเข้มแข็งของครอบครัว ของชุมชน หรือขององค์กรกิจการต่าง ๆ

ดังนั้น เพื่อให้สามารถขับเคลื่อนแผนงานวิจัยและพัฒนาตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง จึงต้องอาศัยองค์ความรู้ที่ระบุนความเกี่ยวข้องสัมพันธ์ในเชิงสาเหตุกับผลเป็นทอด ๆ ของหลัก เงื่อนไข และผลผลิต ตลอดจนผลลัพธ์ นอกจากนั้น การเพิ่มเติมสาเหตุและหรือผลในบางจุด บางขั้นตอนตามหลักวิชาการ จะทำให้สามารถดำเนินการตามแผนงานดังกล่าวนี้ได้ที่น่าพอใจ

5. การประมวลองค์ความรู้ด้านจิตลักษณะตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง เพื่อกำหนดกลุ่มดัชนีแกน

ก่อนที่จะนำแผนงานวิจัยและพัฒนาตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง (ภาพที่ 4) ไปใช้ดำเนินการ จะต้องมีการพิสูจน์ความเกี่ยวข้องเชื่อมโยงในเชิงสาเหตุและผลของดัชนี 3 ประการที่ระบุไว้ โดยการทำวิจัยหลายเรื่อง ก่อนที่จะทำวิจัยจึงต้องมีการสร้างเครื่องมือวัด โดยเฉพาะดัชนี

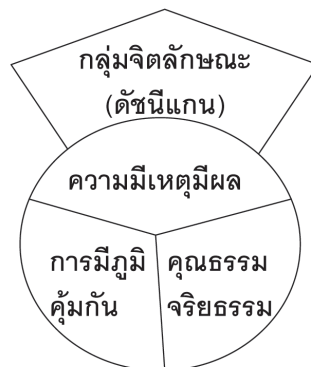
แกนทางจิต 3 กลุ่ม โดยมีการศึกษาความหมายอย่างกว้างขวางของจิตแต่ละกลุ่ม และศึกษาความหมายย่อยของจิตกลุ่มนั้น ๆ ในเชิงวิชาการ เมื่อดัชนีกลุ่มนี้เป็นจิตลักษณะ จึงต้องอาศัยวิชาการทางด้านจิตวิทยา เพื่อการตัดสินใจสร้างเครื่องมือวัดที่มีความครอบคลุมกว้างขวางและลุ่มลึกที่จะพัฒนาให้เป็นดัชนีแกนทางจิตต่อไป

ในส่วนที่แล้วได้กล่าวถึงจุดประสงค์ของการดำเนินการตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ซึ่งหมายถึง การปฏิบัติตนในชีวิตประจำวันที่ให้ผลลัพธ์ที่นำไปสู่ การมีความเป็นอยู่แบบพอเพียงและมีจิตที่สุขสงบ เมื่อพบว่าในมนุษย์ส่วนใหญ่ นั้น “ใจเป็นนาย กายเป็นบ่าว” การเป็นผู้ที่คิดดี ย่อมทำให้สามารถทำได้มากขึ้น ดังนั้นในส่วนต่อไปนี้จะได้ทำการประมวลองค์ความรู้เกี่ยวกับสาเหตุของพฤติกรรมต่าง ๆ ที่แสดงถึงความพอประมาณในการดำรงชีวิตในทางสายกลาง และการมีพฤติกรรมเชิงคุณธรรมต่าง ๆ โดยจะได้ทำการประมวลองค์ความรู้เชิงสาเหตุในด้านจิตลักษณะที่สำคัญ เพื่อนำเสนอเป็นดัชนีแกน (Core indicators) ดังนี้

จากกรอบความคิดตามปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงทางด้านจิตพฤติกรรมศาสตร์ข้างต้น จะเห็นได้ว่า ลักษณะทางจิตใจที่สำคัญของความพอเพียงมี 3 ประการ ได้แก่ 1) ความมีเหตุมีผล 2) การมีภูมิคุ้มกัน และ 3) คุณธรรมจริยธรรม ในโครงการวิจัยแม่บท: การวิจัยและพัฒนาระบบพฤติกรรมไทย สำนักงานคณะกรรมการการวิจัยแห่งชาติ (วช.) (ดวงเดือน พันธุมนาวิน, 2550ข) จึงได้กำหนดจิตลักษณะที่เป็นแกนกลาง 3 กลุ่ม (ภาพที่ 5) ได้แก่ 1) ความมีเหตุมีผล 2) การมีภูมิคุ้มกัน และ 3) คุณธรรมจริยธรรมในเชิงของการรับรู้คุณความดี ซึ่งมีรายละเอียดดังนี้

5.1 ความมีเหตุมีผล

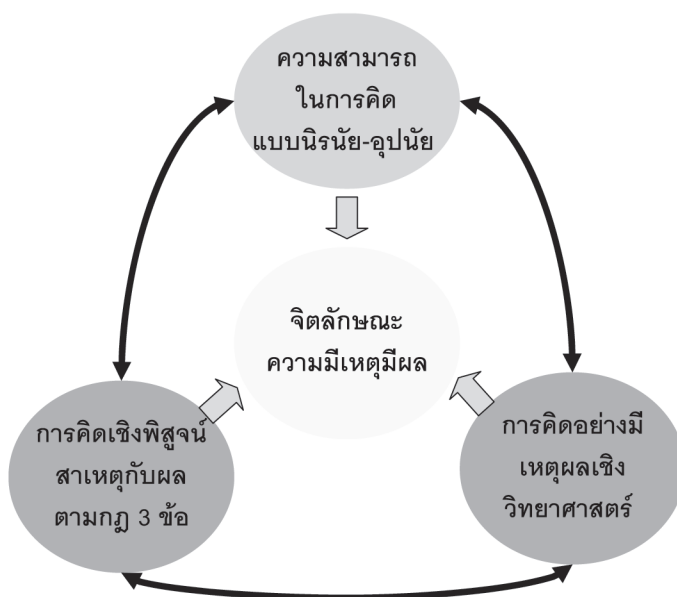
จากหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ความมีเหตุมีผล (คณะอนุกรรมการขับเคลื่อนเศรษฐกิจพอเพียง, 2547; เกษม วัฒนชัย, 2548) หมายถึง ความสามารถในการตัดสินใจที่จะ

ภาพที่ 5 การรวมตัวของดัชนีแกนทางจิต ระหว่าง กลุ่มจิตลักษณะด้านความมีเหตุมีผล กลุ่มจิตลักษณะด้านการมีภูมิคุ้มกัน และกลุ่มจิตลักษณะด้านคุณธรรมจริยธรรม

กระทำหรือไม่กระทำ โดยอาศัยการพิจารณา ไตรตรองให้รอบด้านเกี่ยวกับปรากฏการณ์ที่เกี่ยวข้องในแง่มุมต่าง ๆ โดยเฉพาะที่เกี่ยวกับความเชื่อ ว่า ตนได้รับความจริงที่น่าเชื่อถือที่เกี่ยวกับสาเหตุต่าง ๆ และผลของสาเหตุเหล่านั้น เพื่อการตัดสินใจว่า กระทำต่อไปของตนจะส่งผลกระทบในด้านใดต่อใครบ้าง

ในสาขาจิตวิทยาได้มีการศึกษาเกี่ยวกับความมีเหตุมีผลของมนุษย์ในหลายแบบที่สำคัญมี 3 แนวทาง (ภาพที่ 6) โดยแนวทางแรก คือ การคิดเชิงพิสูจน์สาเหตุ-ผล หรือเรียกว่า Causal reasoning (Klahr & Simon, 2001) ซึ่งเป็นการคิดเชื่อมโยงในเชิงความสัมพันธ์ระหว่างสิ่งที่คิดว่าเป็นสาเหตุกับสิ่งที่คิดว่าเป็นผลของสาเหตุนั้น ซึ่งเป็นแบบแผนการคิดของนักวิชาการ นักวิจัย หรือนักวิทยาศาสตร์ เพื่อที่จะสืบค้นให้ได้ข้อเท็จจริง โดยการพิสูจน์ความเป็นสาเหตุและผลเช่นนี้จะน่าเชื่อถือถ้าสามารถกระทำตามหลักและวิธีการทางวิทยาศาสตร์ 3 ประการ (Rosenthal & Rosnow, 1991) ซึ่งเรียกว่า การพิสูจน์ความเป็นสาเหตุและผลตามกฎหมาย ทางปรัชญา 3 ข้อ

ภาพที่ 6 องค์ประกอบเชิงสมมติฐานของความคิดมีเหตุมีผล

ข้อแรก กฎการแปรเปลี่ยนไปด้วยกัน (Covariance rule) ซึ่งเป็นระดับการคิดเกี่ยวกับสาเหตุและผลในขั้นต้นนั้น คือ ความสามารถในการวิเคราะห์ได้ว่า ถ้าสิ่งหนึ่งเกิดขึ้น อีกสิ่งหนึ่งก็เกิดด้วย ถ้าสิ่งแรกไม่ปรากฏ สิ่งที่สองก็ไม่ปรากฏไปด้วย หรือสิ่งสองสิ่งที่มีค่าแปรเปลี่ยนไปตามกัน หรือแปรเปลี่ยนผกผันกัน ดังนั้น ถ้าสิ่งสองสิ่งมีการแปรเปลี่ยนไปตามกันเช่นนี้แล้ว สิ่งสองสิ่งนี้อาจมีความเกี่ยวข้องกันในเชิงสาเหตุและผลได้ แต่ในขั้นนี้ยังไม่สามารถพิสูจน์ได้ว่า สิ่งใด

เป็นสาเหตุของอีกสิ่งหนึ่ง จนกว่าจะพิสูจน์ว่าจริงตามกฎอีก 2 ข้อด้วย

ข้อสอง กฎการเกิดก่อน (Temporal precedence rule) เมื่อสิ่งสองสิ่งมีการแปรเปลี่ยนตามกันแล้ว การที่จะกล่าวว่าเป็นสาเหตุของอีกสิ่งหนึ่งได้ ก็ต่อเมื่อสิ่งนั้นเกิดมาก่อน ส่วนสิ่งที่เกิดขึ้นทีหลังจะเป็นสาเหตุสิ่งที่เกิดขึ้นก่อนไม่ได้ การพิสูจน์ในขั้นนี้เพียงกล่าวได้คร่าว ๆ ว่า อะไรอาจเป็นสาเหตุของอะไรเท่านั้น

ข้อสาม กฎความเที่ยงตรงภายใน (Internal consistency rule) ซึ่งเป็นการพิสูจน์ว่า สิ่งที่เป็นสาเหตุของผลได้ จะต้องไม่มีสาเหตุอื่นมาทดแทนหรือมาดบังอิทธิพลของสาเหตุนั้น

แนวทางที่สอง เป็นการศึกษาวิธีการคิดเหตุผลแบบนิรนัยหรืออุปนัย (Deductive and inductive reasoning) โดยการใช้แบบนิรนัย (Deductive reasoning) เป็นการนำหลักการหรือทฤษฎีที่ค้นพบไปใช้อธิบายในสถานการณ์เฉพาะต่าง ๆ ส่วนการใช้แบบอุปนัย (Inductive reasoning) เป็นการรวบรวมข้อเท็จจริงในสถานการณ์ที่หลากหลายมาสรุปรวมเป็นหลักการหรือทฤษฎีเดียว (เสฐียรพงษ์ วรรณปก, 2547) ตลอดจนการจัดประเภทและการแยกประเภท (Multiple classification ตามทฤษฎี Piaget) การคิดเช่นนี้จะทำให้บุคคลมีความคิดที่เป็นระบบสามารถเชื่อมโยงหาข้อพิสูจน์ความสัมพันธ์ต่าง ๆ ตลอดจนหลักการคิดเช่นนี้สามารถช่วยบุคคลสรุปข้อความรู้ใหม่ได้ในระดับหนึ่ง

แนวทางที่สาม การคิดอย่างมีเหตุผลเชิงวิทยาศาสตร์ (Scientific reasoning) ซึ่งพัฒนามาจากแนวการคิดแบบที่สอง โดย John Dewey ประกอบด้วยกระบวนการ 5 ขั้นตอน (Best, et al., 2003) ในการค้นหาความจริงด้วยวิธีการทางวิทยาศาสตร์ ด้วยวิธีต่าง ๆ เช่น 1) การให้ความหมายที่ชัดเจนของสิ่งที่กล่าวถึง 2) ตั้งสมมติฐาน แล้วทดสอบสมมติฐานนั้นด้วยข้อมูลต่าง ๆ 3) เก็บรวบรวมข้อมูลอย่างระมัดระวังและควบคุมสาเหตุแทรกซ้อน เป็นต้น 4) ประมวลเพื่อหาข้อสรุป และ 5) ตรวจสอบผล

ดังนั้น จิตลักษณะด้านความมีเหตุผล อาจสามารถวัดได้จากการคิดอย่างน้อยใน 3 แนวทางที่ผ่านมา (โกศล มีคุณ, 2550) ได้แก่ 1) การคิดโดยการพิสูจน์กฎ 3 ข้อ 2) ความสามารถในการคิดแบบนิรนัย-อุปนัย และ 3) การคิดอย่างมีเหตุผลเชิงวิทยาศาสตร์

นอกจากนี้ ความมีเหตุผลยังมีความเกี่ยวข้องกับจิตลักษณะสำคัญอีกประการหนึ่ง (ดวงเดือน พันธุมนาวัน, 2550ก) คือ ความเชื่ออำนาจในตน (Belief in internal locus of control of reinforcement) ตามทฤษฎีของ Rotter (1966) เนื่องจากความเชื่ออำนาจในตนประกอบด้วย 2 องค์ประกอบที่สำคัญ ได้แก่ องค์ประกอบแรก ความสามารถในการทำนายความเป็นสาเหตุของผล ๆ หนึ่งได้อย่างถูกต้องแม่นยำ (Predictability) และองค์ประกอบที่สอง ความเชื่อว่าตนสามารถควบคุมให้เกิดผลนั้นตามที่ต้องการได้ (Controllability) โดยการสร้างสาเหตุของผลนั้นขึ้นในปริมาณมาก ผลที่ต้องการก็จะเกิดได้มากตามไปด้วย ซึ่งตรงกับความเชื่อ

ที่ว่า “ทำมาก ย่อมได้ผลมาก และทำน้อย ย่อมได้ผลน้อย” และ “ทำดี ย่อมได้ผลดีตอบแทน และทำชั่ว ย่อมได้ผลชั่วตอบแทน” หรืออีกนัยหนึ่ง คือ ความเชื่อเกี่ยวกับกฎแห่งกรรมในทางพุทธศาสนา นั่นเอง ซึ่งความเชื่อเช่นนี้เป็นไปตามหลักของการมีเหตุและมีผล

5.2 การมีภูมิคุ้มกัน

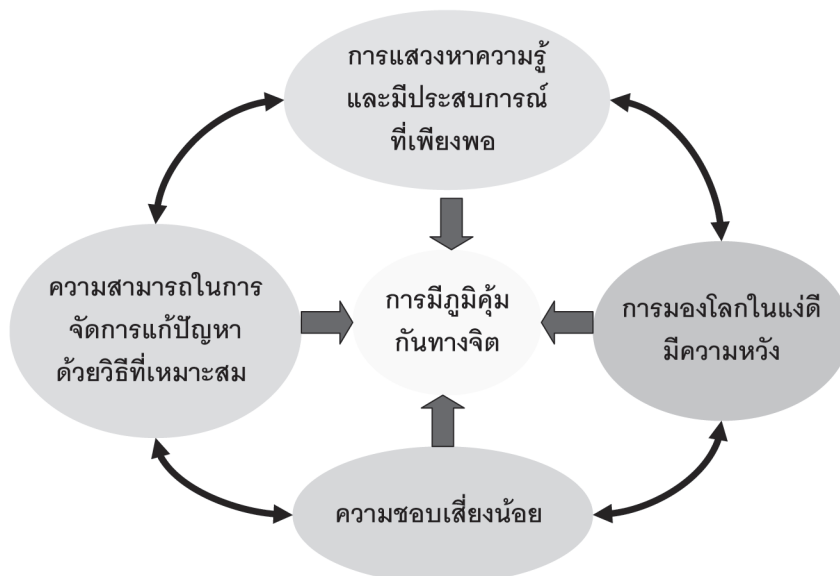
จากคำสุภาษิตที่ว่า “ใจเป็นนาย กายเป็นบ่าว” ทำให้เห็นได้ว่า การที่บุคคลแสดงพฤติกรรมที่น่าปรารถนา เช่น พฤติกรรมต้านทานยาเสพติด พฤติกรรมป้องกันการเสี่ยงเอดส์ เป็นต้น นั้น เกิดจากการที่บุคคลนั้นมีจิตใจที่เข้มแข็ง หรืออาจเรียกว่า มีภูมิคุ้มกันภายในที่ดี ดังนั้น ภูมิคุ้มกันทางจิต จึงเป็นลักษณะที่สำคัญประการหนึ่งของการดำเนินตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง

จากหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง การมีภูมิคุ้มกันที่ดีในตน หมายถึง การเตรียมตัวที่จะรับการเปลี่ยนแปลงต่าง ๆ ทั้งที่เกิดขึ้นภายในและภายนอกที่จะขึ้นในอนาคต และเตรียมพร้อมที่จะรับผลกระทบจากการเปลี่ยนแปลงนั้น (คณะอนุกรรมการขับเคลื่อนเศรษฐกิจพอเพียง, 2547) ในปัจจุบันซึ่งเป็นยุคโลกาภิวัตน์และกระแสของทุนนิยม บุคคลจึงควรมีภูมิคุ้มกันที่ดีเพื่อเตรียมตัวให้ตนเองตกเป็นเหยื่อการถูกชักจูงและคล้อยตามให้บริโภคนิยมจนเกินตัว

วงวิชาการด้านจิตพิภพคุณศาสตร์ในปัจจุบันกำลังมุ่งเน้นด้านการเสริมสร้างและป้องกัน (Positive psychology) เป็นหลักมากกว่าการแก้ไข (Disease model) (Seligman, et al., 2000) ดังนั้นจากสุภาษิตข้างต้น การสร้างภูมิคุ้มกันทางจิตจึงเป็นสิ่งสำคัญที่ควรส่งเสริม การศึกษาเกี่ยวกับการสร้างภูมิคุ้มกันทางจิตมีมานานแล้วในวงการจิตวิทยา ในทฤษฎีของ Freud ซึ่งกล่าวว่า บุคคลจะสร้างกลไกทางจิตหลายรูปแบบเพื่อป้องกันตน (Self-defense mechanisms) ซึ่งเป็นการป้องกันตนเองจากความรู้สึกนึกคิดที่ไม่น่าปรารถนา นอกจากนี้การสร้างภูมิคุ้มกันทางจิตยังมีการศึกษากันมากในเชิงของทัศนคติ โดย McGuire (1969) และ Eagly & Chaiken (1993) ได้กล่าวถึงทฤษฎีการต้านทานการถูกชักจูง (Inoculation theory) ซึ่งอธิบายในแนวการปลูกถ่ายเชื้อเพื่อสร้างภูมิคุ้มกันเชื้อโรคนั้น การต้านทานการชักจูง สามารถกระทำได้โดยการให้ความรู้ ทักษะ และการสนับสนุน โดยให้บุคคลได้สร้างภูมิคุ้มกันโดยให้การโจมตีอย่างอ่อนเกี่ยวกับความเชื่อหรือความคิดในประเด็นที่สำคัญที่กระทบต่อความเชื่อหรือความคิดดั้งเดิมของตน เช่น โจมตีความรู้สึกนึกคิดเกี่ยวกับการเสพสารเสพติด เป็นต้น ทำให้บุคคลนั้นเกิดคำถามหรือข้อสงสัยเกี่ยวกับคุณค่าและความรู้สึกเกี่ยวกับสารเสพติด บุคคลจึงต้องแสวงหาข้อมูลเพื่อมาหักล้างการโจมตีนั้น ทำให้เป็นการเพิ่มภูมิคุ้มกันเกี่ยวกับเรื่องนั้น ๆ ได้มากขึ้นเป็นลำดับ และเมื่อถูกโจมตีในเรื่องเดิมอีกในปริมาณที่มากขึ้น บุคคลจะสามารถหาทางเอาชนะการโจมตีที่รุนแรงนี้ได้ง่ายด้วย

แนวทางในการพัฒนาภูมิคุ้มกันทางจิตตามทฤษฎี McGuire บุคคลควรเตรียมตนเองใน 5 ด้าน (งามตา วณิชทานนท์, 2550) ได้แก่ 1) ใฝ่เรียนใฝ่รู้ เพื่อรวบรวมข้อมูลให้รู้เท่าทันเหตุการณ์ เพื่อเป็นภูมิคุ้มกันทางปัญญาในการประกอบการตัดสินใจที่จะกระทำอย่างมีความรอบคอบ และระมัดระวัง 2) วิเคราะห์และตีความเหตุการณ์ไปล่วงหน้าในหลายแง่มุมที่อาจเป็นไปได้ว่า เหตุการณ์ใดหรือบุคคลใดที่อาจจู่โจมหรือชักนำตนเองและผู้อื่นให้ไปสู่เหตุการณ์เสี่ยงอันตราย จึงต้องมีการเตือนตนเองและผู้อื่นให้ระมัดระวัง 3) พิจารณาเจตนาของผู้โจมตีหรือวิเคราะห์ปัจจัยของการนำไปสู่เหตุการณ์เสี่ยง และหาทางลดความน่าเชื่อถือของบุคคลที่โจมตี หรือหาวิถีทางหลีกเลี่ยงเหตุการณ์ที่จะนำไปสู่เหตุการณ์เสี่ยงนั้น 4) พยายามอนุรักษ์ภูมิคุ้มกัน โดยการเชื่อมโยงภูมิคุ้มกันเหล่านี้กับความเชื่อ คุณธรรม ค่านิยม และจริยธรรมพื้นฐานที่ดีงามและมั่นคงของสังคม และ 5) แสวงหาการสนับสนุนทางสังคมจากบุคคลหรือกลุ่มที่มีภูมิคุ้มกันเช่นเดียวกัน ซึ่งการเตรียมตัวในข้อ 1 ถึง ข้อ 4 เป็นการสร้างภูมิคุ้มกันทางจิตที่เป็นกลไกที่เกิดภายในตัวบุคคล ส่วนข้อ 5 เป็นการสร้างภูมิคุ้มกันทางจิตโดยการสร้างกลไกจากสังคมภายนอก

จากแนวทางการเตรียมพร้อมโดยการสร้างภูมิคุ้มกัน 5 ด้านข้างต้น โครงการวิจัยแม่บท: การวิจัยและพัฒนาระบบพฤติกรรมไทย (ดวงเดือน พันธุมนาวิน, 2550ข) ได้กำหนดองค์ประกอบที่สำคัญของจิตลักษณะการมีภูมิคุ้มกันตนเองอย่างน้อย 4 ประการ (ภาพที่ 7) ได้แก่ 1) การแสวงหาความรู้และมีประสบการณ์ที่เพียงพอ 2) การมองโลกในแง่ดี (ทำให้มีความหวัง) 3) ความชอบเสี่ยงน้อยและ 4) ความสามารถในการจัดการแก้ปัญหาด้วยวิธีที่เหมาะสม

ภาพที่ 7 องค์ประกอบเชิงสมมติฐานของการมีภูมิคุ้มกันทางจิต

5.3 การรับรู้คุณค่าที่ดี

ความกตัญญูตเวทีเป็นคุณธรรมที่สำคัญที่ได้รับการสั่งสอนในวัฒนธรรมไทย เมื่อบุคคลรับรู้ว่าคุณค่าหรือสิ่งแวดลอมได้ทำหรือมอบประโยชน์แก่ตนอย่างไรบ้าง เมื่อเราได้รับสิ่งที่ดีเหล่านี้ จึงรู้สึกถึงพระคุณหรือบุญคุณของคุณค่าหรือสิ่งแวดลอมเหล่านั้น โดยการตอบแทนพระคุณโดยการทำความดี ช่วยเหลือสนับสนุน ตลอดจนจะไม่ทำร้ายทำลาย เบียดเบียน หรือเอาเปรียบบุคคลหรือสิ่งที่ทำประโยชน์แก่เรา เช่น เมื่อบุคคลรู้ว่า แม่น้ำได้ให้คุณประโยชน์ในการดำรงชีวิตให้มีความสุข โดยการให้น้ำดื่ม เป็นแหล่งอาหาร เส้นทางคมนาคม และแหล่งพักผ่อนหย่อนใจ จึงรู้สึกถึงบุญคุณของทรัพยากรน้ำ และคิดที่จะใช้ทรัพยากรน้ำอย่างคุ้มค่าที่สุด โดยการใช้อย่างพอประมาณ ประหยัด และไม่ทำลายโดยการทิ้งสิ่งปฏิกูลลงไปแม่น้ำลำคลอง ตลอดจนช่วยปกป้องและดูแลรักษาทรัพยากรน้ำต่อไป เป็นต้น จะเห็นได้ว่า ความรู้สึกถึงบุญคุณจะนำไปสู่ความพอประมาณในการคิดหรือตัดสินใจที่จะกระทำอย่างหนึ่งอย่างใดทั้งต่อบุคคลและสิ่งแวดลอมทางด้านที่สร้างสรรค์เป็นประโยชน์

อย่างไรก็ตาม บุคคลมีการตัดสินใจว่าการกระทำแบบใดจะเป็นการกระทำที่มีบุญคุณต่อตนอย่างแท้จริง ซึ่งในขณะที่ประชาชนไทยกำลังประสบปัญหาเกี่ยวกับการตัดสินใจในเรื่องการมีบุญคุณ จึงทำให้เกิดความขัดแย้งในทางการเมืองและทางสังคมอย่างมากมาย ทฤษฎีทางจิตวิทยาที่สำคัญที่ระบุขั้นตอนการตัดสินใจของบุคคลซึ่งแสดงถึงระดับจริยธรรมของบุคคลนั้น โดยบุคคลที่ตัดสินใจเกี่ยวกับบุญคุณเพราะผลประโยชน์ตกอยู่แก่ตนหรือพวกพ้องเท่านั้น จะเป็นผู้มีจริยธรรมต่ำกว่าบุคคลที่ตัดสินใจเกี่ยวกับบุญคุณเพราะผลประโยชน์เกิดแก่ส่วนรวม เช่น ถ้าชาวบ้านเห็นว่าการแจกเงินเพื่อให้เลือกผู้สมัครคนหนึ่ง ถือเป็นบุญคุณที่ตนต้องตอบแทนโดยการไปเลือกผู้สมัครคนนั้น ชาวบ้านที่คิดเช่นนี้เป็นผู้มีจริยธรรมต่ำ หรือการมองว่า ผู้ที่เอาเงินมาแจกเป็นคนดี น่าคบถือ ทั้ง ๆ ที่เงินนั้นได้มาอย่างไม่ถูกต้อง

ทฤษฎีดังกล่าวนี้ คือทฤษฎีพัฒนาการทางเหตุผลเชิงจริยธรรมของ Kohlberg (1969) โดย Kohlberg ได้เสนอว่า พัฒนาการของเหตุผลเชิงจริยธรรม มี 6 ขั้น ดังตาราง 1

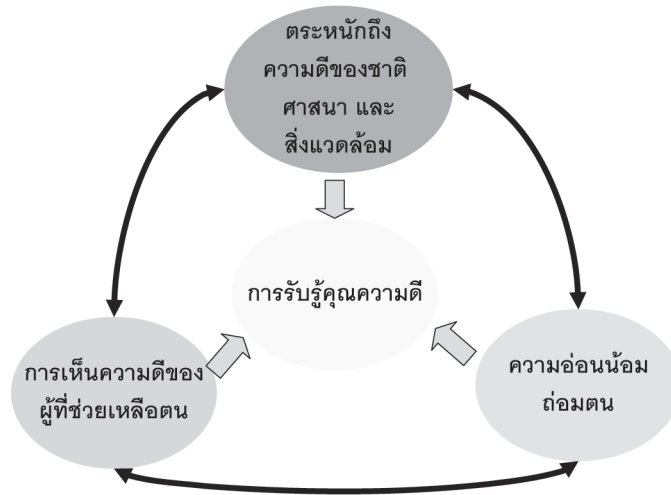
ตารางที่ 1 พัฒนาการทางจริยธรรมตามทฤษฎีของ Kohlberg (1969)

ระดับจริยธรรม และอายุ	ขั้นการใช้เหตุผลเชิงจริยธรรม
ระดับที่ 1 ก่อนกฎเกณฑ์ อายุ 2-10 ขวบ	ขั้นที่ 1 หลักการหลบหลีกการถูกลงโทษ ขั้นที่ 2 หลักการแสวงหารางวัล
ระดับที่ 2 ตามกฎเกณฑ์ อายุ 10-16 ปี	ขั้นที่ 3 หลักการทำตามความเห็นชอบของผู้อื่น ขั้นที่ 4 หลักการทำตามหน้าที่และกฎข้อบังคับในสังคม
ระดับที่ 3 เหนือกฎเกณฑ์ อายุ 16 ปี ขึ้นไป	ขั้นที่ 5 หลักการทำตามคำมั่นสัญญา ขั้นที่ 6 หลักการยึดอุดมคติสากล

จากทฤษฎีนี้จะเห็นว่า ผู้ที่รู้สึกสำนึกในบุญคุณเพียงบุคคลอื่นที่ช่วยตนไม่ถูกลงโทษ เช่น ถูกจับ เป็นต้น หรือที่ให้ในสิ่งที่ตนต้องการ เช่น เงิน ทอง ผลประโยชน์ต่าง ๆ เป็นต้น หรือที่ได้ช่วยเหลือพรรคพวกของตน จึงเห็นตามพรรคพวกว่าบุคคลนั้นเป็นคนดี ทั้งที่จริงแล้วอาจไม่จริง บุคคลที่รู้สึกสำนึกบุญคุณในลักษณะนี้จึงเป็นบุคคลที่มีจริยธรรมต่ำ ที่จะทำลายประเทศชาติ ศาสนา สถาบันต่าง ๆ ตลอดจนสิ่งแวดล้อม เพียงเพราะการสำนึกบุญคุณอย่างไม่ถูกต้อง ที่เกิดปัญหาเช่นนี้ เพราะเราสอนเฉพาะคุณธรรมที่ละตัว เช่น สอนว่าความกตัญญูต่อบุคคลเป็นสิ่งดี และความกตัญญูต่อชาติบ้านเมืองเป็นสิ่งที่ดี แต่เราไม่ค่อยได้เน้นย้ำว่า เมื่อต้องเลือกระหว่างกตัญญูต่อบุคคลกับกตัญญูต่อชาติ เราจะต้องเลือกกตัญญูต่อชาติ การศึกษาเกี่ยวกับคุณธรรมจริยธรรม แนวใหม่จะต้องสั่งสอนประชาชนรุ่นหลังในแนวใหม่เกี่ยวกับจริยธรรมมากกว่าการสอนคุณธรรมแต่ละตัว

ความรู้สึกถึงบุญคุณ (Gratitude หรือ Gratefulness) อาจประกอบด้วย (ภาพที่ 8)

- 1) การตระหนักว่า การช่วยเหลือหรือประโยชน์ที่ได้รับมีความสำคัญและมีคุณค่าสูง (McCullough, et al., 2001; Tester, et al., 1968) เมื่อบุคคลตกอยู่ในช่วงวิกฤติหรือประสบเหตุการณ์ยากลำบาก และต้องการความช่วยเหลือ จึงเห็นความสำคัญและคุณค่าของการช่วยเหลือนั้น
- 2) บุคคลที่มักหลงตนเองน้อย (Narcissism) มักเป็นผู้ที่รู้สึกถึงบุญคุณของคนอื่นได้ง่าย ให้อภัยบุคคลอื่น (Strelan, 2007) ไม่หยิ่งผยองคิดว่าตนเองเก่ง จนเห็นว่าการช่วยเหลือของบุคคลหรือสิ่งต่าง ๆ ไม่มีความจำเป็นหรือสำคัญ ความอ่อนน้อมถ่อมตนเป็นหนึ่งในสปีดคุณธรรมที่สำคัญของหลักการทำงานตามรอยพระบาท (สุเมธ ตันติเวชกุล, 2549) ดังนั้น บุคคลที่มีความอ่อนน้อมถ่อมตนมาก จึงมักเป็นผู้ที่มีความรู้สึกถึงบุญคุณมากด้วย
- 3) การเห็นความดีของผู้อื่น ซึ่งอาจมีความเกี่ยวข้องกับการมองโลกในแง่ดี โดยตีความหรือรับรู้ว่าเขาทำสิ่งที่ดีงามและผู้ที่เข้ามาช่วยเหลือเรามีใช้ช่วยเหลือ เพราะต้องการผลประโยชน์ที่ไม่เหมาะสม (McCullough, et al., 2001) และ
- 4) ความพร้อมที่จะตอบแทนบุญคุณ เมื่อบุคคลได้รับการช่วยเหลือหรือได้รับประโยชน์จากบุคคลหรือสิ่งแวดล้อม บุคคลผู้นั้นจะพยายามหาทางตอบแทนบุญคุณด้วยการไม่เบียดเบียนผู้มีพระคุณ ตลอดจนช่วยเหลือสนับสนุน และปกป้องสิ่งที่ทำประโยชน์แก่ตน ความพร้อมเช่นนี้จะทำให้บุคคลตัดสินใจที่จะกระทำสิ่งต่าง ๆ ที่เกี่ยวกับสิ่งที่มีบุญคุณในทางพอประมาณ เช่น ใช้อย่างคุ้มค่า ใช้อย่างประหยัด ไม่เอาเปรียบ เป็นต้น

ภาพที่ 8 องค์ประกอบเชิงสมมติฐานของการรับรู้คุณความดี

คุณธรรมที่เป็นพื้นฐานสำคัญที่จะนำไปสู่การมีคุณธรรมที่สูงส่งอื่น ๆ คือ ความกตัญญู ความหมายของความกตัญญู ครอบคลุมทั้งทางด้านจิตและการกระทำ ในกลุ่มดัชนีแกนทางจิตจึงใช้แต่เพียงความหมายด้านจิตเท่านั้น และเรียกกลุ่มจิตลักษณะนี้ว่า “การรับรู้คุณความดี” ซึ่งมี 3 องค์ประกอบ ดังภาพที่ 8 ได้แก่ 1) การตระหนักถึงความดีของชาติ ศาสนา และสิ่งแวดล้อม 2) ความอ่อนน้อมถ่อมตน ไม่หยิ่งยโส ทะนงตน และ 3) การเห็นความดีของผู้ที่ช่วยเหลือ เช่น การมองเห็นความดีของผู้ที่ช่วยเหลือตน ถึงแม้ว่าตนอาจจะไม่เคยเอ่ยปากขอร้อง เป็นต้น

ดังนั้น กลุ่มดัชนีแกนที่กล่าวมานี้ ประกอบด้วยกลุ่มจิตลักษณะที่สำคัญ 3 ประการ คือ 1) ความมีเหตุมีผล โดยเฉพาะจากการพิจารณาไตร่ตรองถึงสาเหตุที่แท้จริงของผลหนึ่ง ๆ 2) การมีภูมิคุ้มกันตน โดยมีความไม่เผลอเผลอรู้ข้อมูลข่าวสารที่จะสามารถนำมาปรับใช้ในสถานการณ์ต่าง ๆ เพื่อให้เกิดพฤติกรรมที่น่าปรารถนาต่าง ๆ ตลอดจนความสามารถในการระงับยับยั้งตนเองไม่ให้กระทำการที่เสี่ยงเป็นภัยต่อตนเองและผู้อื่น และ 3) การมีคุณธรรมจริยธรรม ซึ่งคุณธรรมจริยธรรมพื้นฐานที่จะนำไปสู่คุณธรรมขั้นสูงต่อไป คือ การรับรู้คุณความดี หรือความกตัญญูนั้นเอง จิตลักษณะทั้งสามกลุ่ม ๆ ละ 3-4 ด้าน รวม 10 ตัวแปร เป็นจิตลักษณะที่ยังมีเครื่องมือวัดไม่มากนัก จึงต้องมีการสร้างเครื่องมือวัด โดยโครงการวิจัยแม่บท: การวิจัยและพัฒนากระบวนการพฤติกรรมไทย สำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ (วช.) กำลังดำเนินการสร้างเครื่องมือวัดจิตลักษณะเหล่านี้ทั้งในเยาวชนและในผู้ใหญ่ เพื่อนำไปสู่การทบทวนวิจัยเพื่อพิสูจน์ว่าเป็นสาเหตุทางจิตที่สำคัญของพฤติกรรมของคนดีและเก่งต่อไป

6. การประมวลองค์ความรู้ระหว่างกลุ่มดัชนีเหตุของกลุ่มดัชนีแกน

ในส่วนข้างต้นนี้ได้กล่าวถึงจิตลักษณะที่เป็นดัชนีแกนซึ่งเป็นเงื่อนไขทางจิตตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง อันได้แก่ การมีเหตุมีผล การมีภูมิคุ้มกันตน และการมีคุณธรรมจริยธรรมโดยเฉพาะการรับรู้คุณค่าความดี ซึ่งเป็นกลุ่มดัชนีทางจิตที่สำคัญ จากภาพที่ 4 จะเห็นได้ว่า ดัชนีทางจิตเหล่านี้ถูกกำหนดให้เป็นดัชนีแกน ซึ่งจะมีความสัมพันธ์กับดัชนีกลุ่มอื่น ๆ คือ ดัชนีเหตุ และดัชนีผล ความเชื่อมโยงนี้จะต้องมีการพิสูจน์ว่ามีจริงหรือเกิดขึ้นจริง หรือมีความเป็นไปได้ที่จะพบความเชื่อมโยงเช่นนี้ จึงต้องมีการประมวลเอกสาร ทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องเสียก่อน เพื่อนำไปสู่การตั้งสมมติฐานความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรเชิงเหตุต่าง ๆ และตัวแปรตามต่าง ๆ ในการพิสูจน์ความสัมพันธ์ในงานวิจัยในอนาคต ในส่วนนี้จึงประมวลเอกสารและผลการวิจัยที่แสดงความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรเชิงเหตุของจิตลักษณะที่สำคัญ 3 กลุ่มนี้ โดยจะได้นำเสนอในสาเหตุ 2 ด้าน ได้แก่ ปัจจัยที่อาจเป็นสาเหตุด้านจิตลักษณะ และปัจจัยที่อาจเป็นสาเหตุด้านสถานการณ์ เพื่อเสนอแนะการวิจัยและการนำความรู้ไปใช้ในการพัฒนาคนไทยให้มีวิถีชีวิตตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงให้มากยิ่งขึ้นในขั้นต่อไป

6.1 ปัจจัยที่อาจเป็นสาเหตุด้านจิตลักษณะของกลุ่มดัชนีแกน

เป็นที่ยอมรับกันมานานแล้วว่า จิตลักษณะของบุคคลมีอิทธิพลต่อความรู้สึกนึกคิดและการกระทำของบุคคล ดังนั้น จิตลักษณะบางประการอาจเป็นปัจจัยเชิงเหตุของกลุ่มดัชนีแกนทั้ง 3 ประการข้างต้น โดยในส่วนนี้ได้ประมวลผลการวิจัยจำนวน 9 เรื่อง ที่ศึกษากลุ่มตัวอย่างตั้งแต่เด็กนักเรียนมัธยมศึกษาจนถึงผู้ใหญ่วัยทำงานรวมมากกว่า 4,000 คน เกี่ยวกับความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยเชิงเหตุด้านจิตลักษณะกับตัวแปรตามที่มีความเกี่ยวข้องกับกลุ่มดัชนีแกน 2 ประการ คือ การมีภูมิคุ้มกันตน และความมีเหตุมีผล

จากตารางที่ 2 จะเห็นได้ว่า ปัจจัยเชิงเหตุด้านจิตลักษณะที่เด่นชัดของการมีภูมิคุ้มกันตนและความมีเหตุมีผล คือ ลักษณะมุ่งอนาคตควบคุมตน โดยพบว่า ลักษณะมุ่งอนาคตควบคุมตนมีความสัมพันธ์กับการมีภูมิคุ้มกันตนใน 7 ผลวิจัย และมีค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์โดยค่าเฉลี่ยเท่ากับ 0.33 สำหรับลักษณะมุ่งอนาคตควบคุมตนมีความสัมพันธ์กับการมีภูมิคุ้มกันตนในเชิงทัศนคติใน 4 ผลวิจัย และมีค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์โดยค่าเฉลี่ยเท่ากับ 0.39 รวมทั้งลักษณะมุ่งอนาคตควบคุมตนมีความสัมพันธ์กับการมีเหตุมีผลใน 4 ผลวิจัย และมีค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์โดยค่าเฉลี่ยเท่ากับ 0.37

ส่วนความเชื่ออำนาจในตนโดยทั่วไป พบว่ามีความสัมพันธ์กับการมีภูมิคุ้มกันตนใน 6 ผลวิจัย และมีค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์โดยค่าเฉลี่ยเท่ากับ 0.29 สำหรับความเชื่ออำนาจในตนโดยทั่วไปมีความสัมพันธ์กับการมีภูมิคุ้มกันตนในเชิงทัศนคติใน 4 ผลวิจัย และมีค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์โดยค่าเฉลี่ยเท่ากับ 0.31

ตารางที่ 2 การประมวลผลการวิจัย ปัจจัยเชิงเหตุด้านจิตลักษณะของกลุ่มดัชนีแกน

ชื่อผู้วิจัย (ปี)	กลุ่มตัวอย่าง (จำนวน)	ความสัมพันธ์ระหว่าง			กลุ่มสิ่งของที่ดัชนีแกน
		ปัจจัยเชิงเหตุ	ดัชนีแกน	ค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ (กลุ่มรวม)	
1. อรรถมนต์ เรือมรื่องเจริญ (2549)	นักเรียนมัธยม 3.5 (480)	1	การรับรู้ความเชื่อต่อการอุดมทางเพศ (ภูมิคุ้มกัน)	0.06	1. นร.บิดา กศ.น้อย (≤ ม.5) 2. นร.ฐานะดี (เงินเดือน > 2,000 บาท) 3. นร.ผลเรือน้ำ (≤ 3.09)
		3		0.25**	
		4		0.35**	
		5		-0.03	
		1	ทัศนคติที่ต่อการป้องกันตน (ภูมิคุ้มกัน)	0.20**	1. นร.ฐานะดี (เงินเดือน > 2,000 บาท) 2. นร. ชื่น ม.5
		3		0.27**	
		4		0.23**	
		5		-0.15**	
		1	การรับรู้สาเหตุที่ทำให้ประสบความสำเสร็จและล้มเหลว (ความมีเหตุผล)	0.32**	0. นร.มารดา กศ.ต่ำ (≤ 10 ปี)
		2		0.43**	
		3		0.26**	
2. สุนิดรา เอมพันธ์ (2545)	นักศึกษามัธยม 5 (524)	1	ทัศนคติที่ต่อพฤติกรรมรับมวลสงฆ์แล้ว (ภูมิคุ้มกัน)	0.42**	1. นศ.ที่ชอบเที่ยวสถานบันเทิง 2. นศ.ที่เลื่อมใสศรัทธา 3. นศ. ปวศ.
		2		0.27**	
		4		0.20**	
		6		0.66**	
		1	ความเชื่ออันใดในตนเองเกี่ยวกับการรักษาตัว (มีเหตุผล)	0.43**	1. นศ.ที่ชอบเที่ยวสถานบันเทิง 2. นศ. ปวศ.
		2		0.15**	
		4		0.35**	
		6		0.63**	
3. สิริมิต ธีระประทีป (2549)	นศ.อาชีวะหญิง ปวศ. ปวศ (501)	1	ทัศนคติที่ต่อพฤติกรรมรับมวลสงฆ์แล้ว (ภูมิคุ้มกัน)	0.42**	1. นศ.ที่ชอบเที่ยวสถานบันเทิง 2. นศ.ที่เลื่อมใสศรัทธา 3. นศ. ปวศ.
		2		0.27**	
		4		0.20**	
		6		0.66**	
		1	ความเชื่ออันใดในตนเองเกี่ยวกับการรักษาตัว (มีเหตุผล)	0.43**	
		2		0.15**	
		4		0.35**	
		6		0.63**	

ตารางที่ 2 (ต่อ)

ชื่อผู้วิจัย (ปี)	กลุ่มตัวอย่าง (จำนวน)	ความสัมพันธ์ระหว่าง			กลุ่มเสี่ยงต้นแทน
		ปัจจัยเชิงเหตุ	ตัวแปร	ค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์/ANOVA (กลุ่มรวม)	
4. สุกมล มั่งพินสุพรรณ (2546)	นักเรียนชาย มัธยม 2 (504)	1	ความสัมพันธ์ในงานในการรักษาสีฟัน (มีเหตุผล)	0.47**	1. นร.ชาย นิดา ศศ.ต่ำ (≤ 4 ปี) 2. นร.ชายผลเฉลี่ยต่ำ (≤ 2.64)
		4		-0.02	
		7		0.50**	
		8		0.44**	
5. ชนะรัตน์ กังสกุล (2548)	นักเรียนมัธยม 2 (397)	1	ความสัมพันธ์งานในเชิงทัศนคติที่ดี (ผู้ผู้กัน)	0.37**	1. นร.ชาย 2. นร.ผลการเขียนต่ำ (≤ 2.72)
		2		0.42**	
		3		0.26**	
		4		0.18**	
6. ดวงกมล พรหมลักขโณ (2549)	นักเรียนมัธยม 5 (541)	1	ทัศนคติที่ดีต่อการดูแลสุขภาพฟัน (ผู้ผู้กัน)	0.47**	1. นร.ชาย 2. นร.สายตาสีตา
		4		0.29**	
		5		0.36**	
		6		0.59**	
		1		0.28**	
		4		0.21**	
7. พระสวรสดี ยมดีดา (2548)	นักเรียนมัธยม 3 (457)	5	ความสัมพันธ์งานในด้านการดูแลสุขภาพฟัน (มีเหตุผล)	0.31**	1. นร.ชาย 2. นร.สายตาสีตา 3. นร.บิดา ศศ.ต่ำ (≤ 9 ปี)
		6		0.37**	
		1		0.50**	
		2		0.28**	
		3		0.42**	
		4		0.38**	
8. วิทยาภรณ์ เตือนดา (2547)	พนักงาน ขสมก. (413)	1	ทัศนคติที่ดีต่อการดำรงชีวิตแบบพุทธ (ผู้ผู้กัน)	0.06	1. พนักงานอายุมาก (≥ 40 ปี)
		2		0.18**	
		5		-0.05	

ตารางที่ 2 (ต่อ)

ชื่อผู้วิจัย (ปี)	กลุ่มตัวอย่าง (จำนวน)	ความสัมพันธ์ระหว่าง ตัวแปร		ค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์/ANOVA (กลุ่มรวม)	กลุ่มเสี่ยงตัวแปร
		ปัจจัยเชิงเหตุ	ปัจจัยเชิงผล		
9. อริราชชัย ศรีพรงาม (2547)	พนักงานเป็นคีย์บอร์ด (485)	1	การรับรู้สภาพเสี่ยงในโรงงาน (ถูกผู้ดื่มกัน)	0.28**	1. พนักงานอายุน้อย 2. พนักงานใหม่หรือพนักงานเล็ก 3. พนักงานที่ทำงานเป็นสัปดาห์กะ
		3		0.30**	
		4		0.31**	
		5		0.32**	

ปัจจัยเชิงเหตุด้านจิตลักษณะ

1 = ลักษณะไม่ยอมอดทนอดทน
6 =

2 = แรงสูง ใจไม่สู้ฤทธิ์
7 = เมตตากว้าง

3 = ความเชื่ออำนาจในตนทั่วไป
8 = ความเชื่อเรื่องจิตวิญญาณ

4 = สุขภาพจิต

5 = ความรู้

นอกจากนี้ สุขภาพจิตยังพบว่ามีความสัมพันธ์กับการมีภูมิคุ้มกันใน 8 ผลวิจัย และมีค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์โดยค่าเฉลี่ยเท่ากับ 0.29 สุขภาพจิตยังมีความสัมพันธ์กับการมีภูมิคุ้มกันในเชิงทัศนคติใน 5 ผลวิจัย และมีค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์โดยค่าเฉลี่ยเท่ากับ 0.26

สำหรับความรู้อาจกล่าวได้ว่า ความรู้แนวโน้มที่มีปรากฏความสัมพันธ์ทางลบ (ทั้งมีและไม่มีความสำคัญ) กับตัวแปรที่เกี่ยวกับภูมิคุ้มกันในทางลบ เช่น การรับรู้ความเสี่ยงในการคุกคามทางเพศ ทัศนคติต่อการป้องกันตนจากการคุกคามทางเพศ และการรับรู้สถานการณ์ช่วยในการยับยั้งเป็นต้น แต่ในทางกลับกัน ความรู้มีความสัมพันธ์ทางบวกอย่างมีนัยสำคัญกับตัวแปรที่เกี่ยวกับภูมิคุ้มกันในทางบวก โดยเฉพาะอย่างยิ่งด้านสุขภาพ เช่น ทัศนคติที่ดีต่อการดูแลสุขภาพตน การรับรู้สภาพเสี่ยงต่อสุขภาพร่างกายตนในการทำงานในโรงงาน เป็นต้น นอกจากนี้ ค่านิยมของบุคคลในเรื่องหนึ่ง ๆ ซึ่งหมายถึง การที่บุคคลเห็นความสำคัญของเรื่องนั้นมากกว่าเรื่องอื่น ๆ เช่น เห็นความสำคัญเกี่ยวกับสุขภาพมากกว่าเรื่องอื่น ๆ เป็นต้น ซึ่งตัวแปรตัวนี้มีความใกล้ชิดกับทัศนคติตารางที่ 2 จะเห็นได้ว่า มีผลการวิจัย 2 เรื่อง ที่แสดงให้เห็นว่า ค่านิยมมีความสัมพันธ์ค่อนข้างสูงกับการมีภูมิคุ้มกันในเชิงทัศนคติ และการมีเหตุผลในเชิงของความเชื่ออำนาจในตน

สำหรับปัจจัยเชิงเหตุด้านจิตลักษณะของการมีคุณธรรมจริยธรรมนั้น ดุจเดือน พินธุมนาวิน (2550) ประมวลผลการวิจัยปรากฏผลที่สำคัญ 2 ประการ ประการแรก จิตลักษณะพื้นฐาน 3 ประการ มีความสัมพันธ์กับพัฒนาการของการมีเหตุผลเชิงจริยธรรม จิตลักษณะเหล่านี้ ได้แก่ การมีความเฉลียวฉลาด (ความสามารถในการรู้การคิดตามทฤษฎีของ Piaget) การมีสุขภาพจิตดี และการมีประสบการณ์ทางสังคมมาก ผลการวิจัยในประเทศไทยปรากฏผลที่สอดคล้องเกี่ยวกับความสัมพันธ์ดังกล่าวนี้ในนักเรียนชั้นประถมศึกษา (โกศล มีคุณ, 2524) นักเรียนในระดับมัธยมศึกษา (ดวงเดือน พินธุมนาวิน และเพ็ญแข ประจันปัจฉิม, 2524; ทวีวัฒน์ บุญชิต, 2546) วัยรุ่นและนิสิตนักศึกษา (สุตใจ บุญอารีย์, 2546; ศิริพร แยมนิล, 2530)

ในส่วนนี้จึงสรุปโดยรวมได้ว่าปัจจัยด้านจิตลักษณะที่สำคัญที่อาจจะเป็นสาเหตุของดัชนีแกน ได้แก่ ความสามารถทางการรู้การคิด ลักษณะมุ่งอนาคตควบคุมตน สุขภาพจิต ความเชื่ออำนาจในตน และประสบการณ์ทางสังคม นอกจากนี้ยังมีจิตลักษณะอื่น ๆ ที่อาจเกี่ยวข้องกับดัชนีแกน เช่น แรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์ และความเชื่อทางศาสนา เป็นต้น

6.2 ปัจจัยที่อาจเป็นสาเหตุด้านสถานการณ์ของกลุ่มดัชนีแกน

นอกจากปัจจัยเชิงเหตุด้านจิตลักษณะแล้ว ปัจจัยเชิงเหตุด้านสถานการณ์ภายนอกตัวบุคคลมีอิทธิพลต่อความคิดและพฤติกรรมของบุคคล ดังนั้นในส่วนนี้จึงจะได้ทำการประมวลผลการวิจัยด้านสถานการณ์ที่มีความเกี่ยวข้องกับกลุ่มดัชนีแกน โดยสถานการณ์แบ่งออกเป็น 3 ด้าน ได้แก่ ด้านครอบครัว ด้านโรงเรียน และด้านสังคม

ตารางที่ 3 การประมวลผลการวิจัย ปัจจัยเชิงเหตุด้านครอบครัวกับกลุ่มดัชนีแกน

ชื่อผู้วิจัย (ปี)	กลุ่มตัวอย่าง (จำนวน)	ปัจจัยเชิงเหตุ	ความสัมพันธ์ระหว่าง		ค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ (กลุ่มรวม)
			ดัชนีแกน		
1. เอมรสมางศ์ เรียบร้อยเจริญ (2549)	นักเรียนมัธยม 3,5 (480)	1	การรับรู้ความเสี่ยงต่อการคุกคามทางเพศ (ภูมิคุ้มกัน)		0.003
		2		-0.06	
				-0.17* (ถ.บิดา กสม.ก) -0.14* (ถ. ไม่มีพี่น้องหญิง)	
2. บุญจิรา เจริญพันธ์ (2545)	นักเรียนมัธยม 5 (524)	1	ทัศนคติที่ดีต่อการป้องกันตนเอง(ภูมิคุ้มกัน)		-0.04
		2		0.15**	
		3		การรับรู้สาเหตุที่ทำให้ประสบความสับสนและสับสนหลง (มีเหตุมีผล)	0.42**
3. สิริเนล วีระประทีป (2549)	นศ.อหิชาหญิง ปวช., ปวส (501)	1	ทัศนคติที่ดีต่อพฤติกรรมรับความเสี่ยงแล้ว (ภูมิคุ้มกัน)		0.25**
		2		0.30**	
		1		ความเชื่ออำนาจในตนเองเกี่ยวกับการรับความเสี่ยงแล้ว (มีเหตุมีผล)	0.18**
4. สุคนธ์ มุ่งพัฒนสุนทร (2546)	นักเรียนชาย มัธยม 2 (504)	2			0.18**
		1	ความเชื่ออำนาจในตนเองในการรักษาสีผิว (มีเหตุมีผล)		0.41**
		5		0.37**	
5. พนธรัตน์ เก่งสกุล (2548)	นักเรียนมัธยม 2 (397)	6			0.40**
		1	ความรู้ภาษาอังกฤษในเชิงทัศนคติที่ดี (ภูมิคุ้มกัน)		0.31**
		6		0.44**	
6. ความนวล พรหมลักษณ์ (2549)	นักเรียนมัธยม 5 (541)	4	ทัศนคติที่ดีต่อการดูแลสุขภาพตนเอง (ภูมิคุ้มกัน)		0.40**
		4		ความเชื่ออำนาจในตนเองในการดูแลสุขภาพ (มีเหตุมีผล)	0.41**
		5		ทัศนคติที่ดีต่อการดำรงชีวิตแบบพุทธ (ภูมิคุ้มกัน)	0.29**

จากตารางที่ 3 ได้รวบรวมผลการวิจัยจำนวน 7 เรื่อง จะเห็นได้ว่า การอบรมเลี้ยงดูอย่างเหมาะสมจากผู้ปกครองทั้งในรูปแบบของการให้ความรักและการสนับสนุน การใช้เหตุผลมากกว่าอารมณ์ ตลอดจนการอบรมปลูกฝังให้เป็นพุทธมามกะที่ดี มีความเกี่ยวข้องกับการสร้างภูมิคุ้มกันและการมีเหตุมีผลมาก โดยเฉพาะภูมิคุ้มกันและความมีเหตุมีผลในเชิงบวก นอกจากนี้จะอบรมอย่างถูกวิธีแล้ว การทำตนเป็นแบบอย่างที่ดียังมีส่วนเกี่ยวข้องกับการมีภูมิคุ้มกันตนของบุตรหลานด้วย สำหรับการอบรมสั่งสอนทางด้านเพศพบว่า การอบรมสั่งสอนในช่วงที่เด็กอายุก่อนเข้ามามีความสัมพันธ์ทางบวกกับกลุ่มดัชนีแกนเหล่านี้มากกว่าในช่วงที่เด็กอายุก่อนเข้ามามีอายุน้อย

สำหรับสาเหตุด้านโรงเรียน ในส่วนนี้มีการวิจัยเพียง 3 เรื่องที่รวบรวมในตารางที่ 4 ปรากฏว่าเพื่อนเป็นบุคคลสำคัญที่เกี่ยวกับการมีภูมิคุ้มกันและมีเหตุมีผล โดยผลการวิจัยชี้ให้เห็นว่านักเรียนที่เห็นแบบอย่างที่ดีจากเพื่อนมาก ย่อมเป็นผู้ที่มีภูมิคุ้มกันในด้านต่าง ๆ มากด้วย เช่น ภูมิคุ้มกันด้านการรักษาสุขภาพ ภูมิคุ้มกันด้านการดำรงชีวิตที่เรียบง่ายพอเพียงแบบพุทธ เป็นต้น นอกจากนี้ การได้รับอิทธิพลจากเพื่อนในทางที่ไม่ดีน้อย ยังทำให้นักเรียนเป็นคนที่มีเหตุมีผลมากด้วย

ในตารางที่ 5 ได้รวบรวมงานวิจัยที่แสดงความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยที่อาจเป็นสาเหตุทางด้านสังคมของกลุ่มดัชนีแกนจำนวน 5 เรื่อง ที่ศึกษาในกลุ่มตัวอย่างตั้งแต่ชั้นมัธยมศึกษาตอนต้นจนถึงผู้ใหญ่ทำงาน จะเห็นได้ว่า ในกลุ่มตัวอย่างที่เป็นนักเรียนและนักศึกษา นั้น สื่อทั้งในเชิงของการเปิดรับข่าวสารในด้านต่าง ๆ เช่น ด้านสิ่งแวดล้อม ด้านเพศ เป็นต้น และทางด้านการเห็นแบบอย่างจากสื่อมีความเกี่ยวข้องกับกลุ่มดัชนีแกน ส่วนในวัยผู้ใหญ่จะเห็นได้ว่าบุคคลรอบด้านโดยเฉพาะเพื่อนร่วมงาน และหัวหน้า เข้ามามีความเกี่ยวข้องกับกลุ่มดัชนีแกนมาก

7. การประมวลองค์ความรู้เกี่ยวกับปัจจัยเชิงเหตุของพฤติกรรมของคนดีที่เก่ง

เศรษฐกิจพอเพียงเป็นหลักปรัชญาที่ชี้แนวทางในการดำรงชีวิตของบุคคลโดยเน้น 3 คุณลักษณะ (คณะอนุกรรมการขับเคลื่อนเศรษฐกิจพอเพียง, 2547) ได้แก่ ประการแรก ความพอประมาณ ซึ่งสะท้อนถึงการปฏิบัติที่เป็นทางสายกลาง ซึ่งแสดงถึงการที่บุคคลแสดงพฤติกรรมที่ไม่หย่อนเกินไปหรือไม่ตึงเกินไป (สมพร เทพสิทธา, 2548) หรืออีกนัยหนึ่ง คือ การไม่เบียดเบียนตนเองและผู้อื่น พฤติกรรมเหล่านี้แสดงถึงความพอดี ความเหมาะสมกับลักษณะของบุคคลนั้น เช่น วัย ฐานะ เพศ และรายได้ เป็นต้น ประการที่สอง ความมีเหตุผล ในการตัดสินใจที่จะกระทำหรือไม่กระทำสิ่งใดสิ่งหนึ่ง เป็นการตัดสินใจที่เกิดจากความรอบรู้ในปัจจัยหรือสถานการณ์ที่เกี่ยวข้องและความรอบคอบซึ่งเป็นการนำความรู้เหล่านั้นมาประมวลพิจารณาเพื่อการตัดสินใจ ตลอดจนการมีจริยธรรมเป็นพื้นฐานในการตัดสินใจด้วย และประการที่สาม การมีภูมิคุ้มกันที่ดีในตัว เป็นลักษณะที่สะท้อนถึงความพร้อมในการปรับตัวของบุคคลให้เปลี่ยนแปลงไปตามเหตุการณ์ใหม่ ๆ ได้ เป็นการปรับตัวเข้าสู่จุดสมดุลแห่งความพอเพียง

ตารางที่ 4 การประมวลผลการวิจัย ปัจจัยเชิงเหตุด้านโรงเรียน กับ กลุ่มดัชนีแกน

ชื่อผู้วิจัย (ปี)	กลุ่มตัวอย่าง (จำนวน)	ความสัมพันธ์ระหว่าง			ค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ (กลุ่มรวม)
		ปัจจัยเชิงเหตุ	ดัชนีแกน		
1. สุนิตรา เจริญพันธ์ (2545)	นักเรียนมัธยม 5 (524)	1	การรับรู้สาเหตุที่ทำให้ประสบความสำเร็จและล้มเหลว (มีเหตุมีผล)	0.31**	
		2		0.20**	
2. ดวงกมล พรหมลักขโณ (2549)	นักเรียนมัธยม 5 (541)	3	ทัศนคติที่ดีต่อการดูแลสุขภาพตนเอง (ภูมิคุ้มกัน) ความเชื่ออย่างมั่นคงในการดูแลสุขภาพ (มีเหตุมีผล)	-0.40**	
		3		-0.29**	
3. พระสวรงค์ ยมศึก (2548)	นักเรียนมัธยม 3 (457)	2	ทัศนคติที่ดีต่อการดำรงชีวิตแบบพุทธ (ภูมิคุ้มกัน)	0.20**	

ปัจจัยเชิงเหตุด้านโรงเรียน

1= การรับรู้การใช้วิถีจากครู

2 = การเห็นแบบอย่างจากเพื่อน

3 = การรับรู้วิถีผลในทางที่ไม่ดีจากเพื่อน

ตารางที่ 5 การประมวลผลการวิจัย ปัจจัยเชิงเหตุด้านสังคมกับกลุ่มดัชนีแกน

ชื่อผู้วิจัย (ปี)	กลุ่มตัวอย่าง (จำนวน)	ความสัมพันธ์ระหว่าง		ค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ (กลุ่มรวม)
		ปัจจัยเชิงเหตุ	ดัชนีแกน	
1. ลีริณดา ธีระประทีป (2549)	นศ.อาชีวะหญิง ปวศ. ปวศ (501)	1	ทัศนคติที่ต่อพฤติกรรมรับความเสี่ยงตัว (ภูมิคุ้มกัน)	0.53**
		2		0.54**
		1	ความเชื่ออำนาจในตนเองเกี่ยวกับการรับความเสี่ยงตัว (ไม่ปลอดภัย)	0.42**
		2		0.55**
2. ดุจดน มุ่งพัฒนสุนทร (2546)	นักเรียนชาย มัธยม 2 (504)	1	ความเชื่ออำนาจในตนเองในการรักสัตว์ (ไม่ปลอดภัย)	0.52**
3. พระสวรัส ยมเสถา (2548)	นักเรียนมัธยม 3 (457)	3	ทัศนคติที่ต่อการดำรงชีวิตแบบพุทธ (ภูมิคุ้มกัน)	0.45**
4. วริกาญญาณ์ เตือนควา (2547)	พนักงาน ขสมก. (413)	4	การรับรู้สถานการณ์การช่วยในการขับขี่ (ภูมิคุ้มกัน)	0.35**
		5		0.22**
5. ธวัชชัย ศรีพรงาม (2547)	พนักงานด้านคำขอค่า (485)	6	การรับรู้สภาพเสี่ยงในโรงงาน (ภูมิคุ้มกัน)	0.47**
		7		0.46**

ปัจจัยเชิงเหตุด้านสังคม

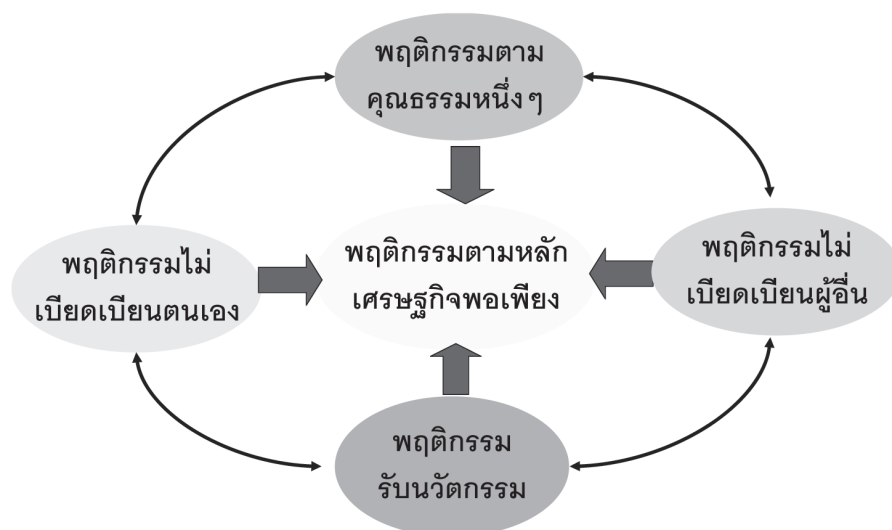
- 1= การเปิดรับข่าวสารเฉพาะด้าน เช่น ด้านเพศ
ด้านธรรมชาติ
- 2= แหล่งข้อมูล
- 3= การเห็นแบบอย่างจากสื่อ
- 4= ปฏิบัติทางสังคม
- 5= การสนับสนุนจากเพื่อนร่วมงาน
- 6= การเห็นแบบอย่างจากเพื่อนร่วมงาน
- 7= การสนับสนุนทางสังคมจากหัวหน้า

การประมวลองค์ความรู้ในส่วนนี้จึงจะได้ทำการประมวลในสองส่วน ได้แก่ ส่วนแรก เป็นการประมวลเกี่ยวกับพฤติกรรมตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงในแนวคิดพฤติกรรมศาสตร์ที่เรียกว่า พฤติกรรมของคนดีที่เก่ง และส่วนที่สอง เป็นการประมวลผลการวิจัยที่แสดงความสัมพันธ์ระหว่างดัชนีแกนกับพฤติกรรมของคนดีที่เก่ง ดังนี้

7.1 พฤติกรรมของคนดีที่เก่งในแนวคิดพฤติกรรมศาสตร์ตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง

จากหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงอาจกล่าวได้ว่า ผู้ที่มีความพอเพียงพอประมาณ มักเป็นผู้ที่มีพฤติกรรมที่ไม่เบียดเบียนตนเอง รวมทั้งมีพฤติกรรมที่ไม่เบียดเบียนผู้อื่น ซึ่งควรหมายรวมไปถึงการมีพฤติกรรมตามหลักคุณธรรมที่ต่างต่าง ๆ ด้วย นอกจากนี้จากทฤษฎีใหม่ของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวที่เกี่ยวกับการจัดสรรที่ดินทำกินทางด้านการเกษตร จะเห็นได้ว่า ทฤษฎีนี้ได้เสนอแนวความคิดในการทำการเกษตรแบบผสมผสานหลายรูปแบบ จึงมีความเกี่ยวข้องกับการรับนวัตกรรมใหม่

ดังนั้น พฤติกรรมของคนดีที่เก่งเมื่อยึดตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง (ภาพที่ 9) สามารถแบ่งเป็นกลุ่มพฤติกรรมที่สำคัญ 4 กลุ่ม ได้แก่ 1) พฤติกรรมตามคุณธรรม เช่น การแสดงความเพียร ความพอประมาณ ความอดทน การช่วยเหลือเกื้อกูลกัน ความสามัคคี การประหยัด และการออม เป็นต้น 2) พฤติกรรมรับนวัตกรรม ซึ่งเป็นการแสดงถึง ความตระหนักของการเปลี่ยนแปลงมีการยอมรับนวัตกรรม แนวทาง หรือหลักการใหม่ ๆ เพื่อนำมาประยุกต์ใช้ ซึ่งจะส่งเสริมให้

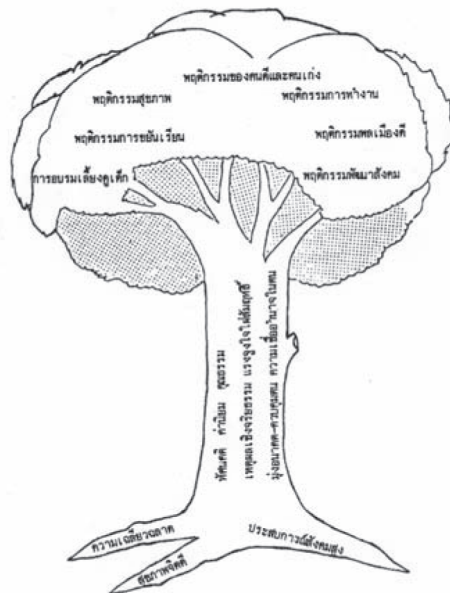
ภาพที่ 9 องค์ประกอบของพฤติกรรมของคนดีที่เก่ง ตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง
(ดวงเดือน พันธุมนาวิน, 2548)

บุคคลมีความรอบรู้ในเรื่องราวต่าง ๆ รอบตัว 3) พฤติกรรมที่ไม่เบียดเบียนตนเอง ซึ่งเป็นพฤติกรรมที่แสดงถึงการทำลายทำร้ายตนเอง เช่น การอดออม การไม่ใช้จ่ายจนเกินตัว การดูแลสุขภาพของตนเอง การไม่เสพสารเสพติด การบริโภคสิ่งต่าง ๆ (เช่น อาหาร เทคโนโลยี ข้อมูลข่าวสาร ฯลฯ) อย่างพอเหมาะพอควร เป็นต้น และ 4) พฤติกรรมที่ไม่เบียดเบียนผู้อื่น เช่น พฤติกรรมซื่อสัตย์ พฤติกรรมรับผิดชอบต่อบทบาท หน้าที่ และสิทธิ เป็นต้น

ดังนั้นพฤติกรรมตามหลักเศรษฐกิจพอเพียงซึ่งเป็นส่วนหนึ่งพฤติกรรมของบุคคล จึงมีสาเหตุที่สำคัญ 4 ประการตามหลักการรูปแบบทฤษฎีปฏิสัมพันธ์นิยมด้วย

นอกจากนี้พฤติกรรมของบุคคลถูกควบคุมจากความรู้สึกนึกคิดที่เป็นจิตภายในในตัวบุคคล ดวงเดือน พันธุมนาวิน ได้ทำการรวบรวมผลการวิจัยและเสนอเป็นทฤษฎีที่อธิบายสาเหตุทางจิตใจที่ทำให้เกิดพฤติกรรมของคนดี-เก่ง-มีสุข ในคนไทย โดยได้เสนอทฤษฎีนี้ตั้งแต่ พ.ศ. 2523 ในชื่อของ “ทฤษฎีต้นไม้จริยธรรม” (The Psychological Theory of Work and Moral Behavior) โดยในขณะนั้นได้เสนอจิตลักษณะที่สำคัญ 8 ประการที่พบจากผลการวิจัยของบุคคลตั้งแต่อายุ 6-60 ปี จำนวนหลายพันคน

ดวงเดือน พันธุมนาวิน (2538) เสนอว่า สาเหตุทางจิตใจที่สำคัญของพฤติกรรมที่น่าปรารถนาของคนไทย (ภาพที่ 10) ในรูปของต้นไม้ ซึ่งแบ่งเป็น 3 ส่วน ส่วนแรก คือ ราก ซึ่งมี 3 รากใหญ่ ซึ่งก็คือ จิตลักษณะพื้นฐานที่สำคัญ 3 ประการ ได้แก่ 1) สติปัญญา เป็นความสามารถทางการรู้การคิดของบุคคล (Intelligence) ซึ่งมีทฤษฎีที่สำคัญในการศึกษาส่วนนี้ คือ ทฤษฎีพัฒนาการทางการรู้การคิดของ Piaget (Piaget, 1966) 2) สุขภาพจิต (Mental health)

ภาพที่ 10 ทฤษฎีต้นไม้จริยธรรม (ดวงเดือน พันธุมนาวิน, 2538; 2548)

เป็นความรู้สึกและการแสดงออกทางกายเกี่ยวกับวิตกกังวลของบุคคล และ 3) ประสบการณ์ทางสังคม (Social perspective taking) เป็นความรู้สึกเกี่ยวกับการเอาใจเขามาใส่ใจเรา (Empathy) จิตลักษณะทั้งสามประการนี้เป็นพื้นฐานของส่วนที่ 2 ของต้นไม้ คือ จิตลักษณะอีก 5 ประการบนลำต้น และของส่วนที่สามของต้นไม้ คือ ดอกและผล

ส่วนที่สอง จิตลักษณะ 5 ประการ เป็นจิตลักษณะที่มีความสำคัญกับการเกิดพฤติกรรมของคนดี-เก่ง-มีสุข จิตลักษณะเหล่านี้ ได้แก่ 1) ทศนคติ (Attitudes) คุณธรรม (Virtues) และ ค่านิยม (Values) โดยทศนคติ หมายถึง การเห็นประโยชน์-โทษ พอใจ-ไม่พอใจ และความพร้อมที่จะกระทำพฤติกรรมนั้น คุณธรรม หมายถึง สิ่งที่ดีงาม สิ่งที่มีประโยชน์ และ ค่านิยม หมายถึง สิ่งที่สำคัญ ในบางกรณี คุณธรรมบางตัว เป็นทั้งคุณธรรมและค่านิยมไปพร้อมกัน เช่น ความรักสามัคคี เป็นสิ่งที่ดีงาม และมีความสำคัญ เป็นต้น ทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับจิตลักษณะเหล่านี้ เป็นทฤษฎีจากต่างประเทศ เช่น ทฤษฎีการกระทำตามเหตุผล (Theory of Reasoned Action) และ ทฤษฎีการกระทำตามแผน (Theory of Planned Behavior) ตลอดจนหลักธรรมะต่าง ๆ ทางพุทธศาสนา ด้วย 2) เหตุผลเชิงจริยธรรม (Moral reasoning ability) เป็นเจตนาของการกระทำพฤติกรรมที่เห็นแก่ประโยชน์ของส่วนรวมมากกว่าประโยชน์ของตน ทฤษฎีที่สำคัญที่เกี่ยวข้อง เช่น ทฤษฎีพัฒนาการของเหตุผลเชิงจริยธรรมของ Kohlberg (Kohlberg, 1976) 3) ลักษณะมุ่งอนาคต-ควบคุมตน (Future orientation and self-control) เป็นความสามารถในการคาดการณ์ไกล การวางแผนอย่างรอบคอบระมัดระวัง และการมีทักษะความสามารถในการควบคุมตนให้กระทำตามสิ่งที่ตนเองตั้งเป้าหมายไว้จนสำเร็จบรรลุเป้าหมายที่วางไว้ ทฤษฎีที่สำคัญที่เกี่ยวข้อง เช่น ทฤษฎี Goal Setting ของ Locke และคณะ (1992) ทฤษฎีของ Mahoney และ Thoresen (1974) เป็นต้น 4) แรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์ (Need for achievement) เป็นความมานะบากบั่นฝ่าฟันอุปสรรค โดยไม่ย่อท้อ เพื่อกระทำให้บรรลุจุดประสงค์ที่ตั้งไว้ ทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง เช่น ทฤษฎีแรงจูงใจ ของ McClelland (1974) เป็นต้น และ 5) ความเชื่ออำนาจในตน (Belief in internal locus of control of reinforcement) (Rotter, 1966) ซึ่งเป็นความเชื่อของบุคคลว่า ผลที่ตนกำลังได้รับนั้น ไม่ว่าจะเป็นผลดีหรือผลเสีย เป็นผลที่เกิดจากการกระทำของตน มิใช่เกิดจากโชคเคราะห์ ความบังเอิญ หรือเกิดจากอำนาจของผู้อื่น ซึ่งอาจเปรียบได้กับความเชื่อที่ว่า “ทำดีได้ดี ทำชั่วได้ชั่ว” หรือ “ทำดีมาก ย่อมได้ผลดีมาก ทำดีน้อย ย่อมได้ผลดีน้อย” นั่นเอง

ส่วนที่สาม เป็นส่วนของ ดอกและผล ที่แสดงพฤติกรรมที่น่าปรารถนาของคนดีและคนเก่งที่มีความสุข หรืออีกนัยหนึ่ง ก็คือ พฤติกรรมตามหลักเศรษฐกิจพอเพียง ซึ่งประกอบด้วย 4 กลุ่มพฤติกรรม 1) พฤติกรรมการไม่เบียดเบียนตนเอง เป็นพฤติกรรมที่บุคคลแสดงถึงการเห็นคุณค่าของตนเอง ไม่ทำร้ายหรือทำลายตนเอง เช่น พฤติกรรมการดูแลสุขภาพตน พฤติกรรมฉลาดเลือกกิน พฤติกรรมเบญจธรรม พฤติกรรมไม่เล่นอบายมุข พฤติกรรมหลีกเลี่ยงสารเสพติด เป็นต้น 2) พฤติกรรมไม่เบียดเบียนผู้อื่น เป็นพฤติกรรมที่บุคคลแสดงถึงการเห็นคุณค่าของผู้อื่น ไม่ทำร้ายหรือ

ทำลายผู้อื่น เช่น พฤติกรรมชื้อสัตย์ พฤติกรรมการกระทำอย่างมีมารยาท (เช่น ขับขี่ การใช้เทคโนโลยีต่าง ๆ ฯลฯ) พฤติกรรมสุภาพบุรุษ พฤติกรรมไม่ก้าวร้าว เป็นต้น 3) พฤติกรรมรับผิดชอบต่อหน้าที่ เป็นพฤติกรรมของคนดีที่มีความสามารถในการทำงาน เช่น พฤติกรรมการอบรมเลี้ยงดูเด็กอย่างเหมาะสม พฤติกรรมการทำงาน/การเรียนรู้ พฤติกรรมเคารพกฎระเบียบ เป็นต้น และ 4) พฤติกรรมพัฒนา ซึ่งแสดงถึงการปรับตัวตามสถานการณ์ได้อย่างถูกต้องเหมาะสมตามกาลเทศะ เช่น พฤติกรรมพัฒนาตนเอง พฤติกรรมการปรับตัว พฤติกรรมเอาชนะ/หลีกเลี่ยงภัยต่าง ๆ และพฤติกรรมไม่ประมาท เป็นต้น

7.2 ปัจจัยเชิงเหตุตามแนวคิดพฤติกรรมศาสตร์ของพฤติกรรมของคนดีที่เก่ง

นักวิชาการในประเทศไทยหลายท่าน (เช่น โกศล มีคุณ, 2550; งามตา วณิชทานนท์, 2550, อุบล เลี้ยววาริณ, 2550; ดุจเดือน พันธ์พานวัน, 2549) ได้ประมวลองค์ความรู้เกี่ยวกับสาเหตุของความเป็นอยู่แบบพอเพียงและพฤติกรรมที่เกี่ยวข้อง ซึ่งได้นำเสนอปัจจัยเชิงเหตุของพฤติกรรมของบุคคลตามรูปแบบทฤษฎีปฏิสัมพันธ์นิยม โดยได้ทำการวิเคราะห์ข้อมูลด้วยสถิติขั้นสูง เช่น การวิเคราะห์ความแปรปรวนแบบสามทาง การวิเคราะห์แบบถดถอยพหุคูณ เป็นต้น ในส่วนนี้ได้ประมวลปัจจัยเชิงเหตุทั้งทางด้านจิตใจและสถานการณ์ของพฤติกรรมคนดีที่เก่ง 4 ด้าน ดังนี้

จากตารางที่ 6 เป็นการรวบรวมผลวิจัยที่สำคัญเกี่ยวกับพฤติกรรมตามคุณธรรมจริยธรรม เช่น พฤติกรรมเบญจธรรม พฤติกรรมก้าวร้าว พฤติกรรมการอดออม เป็นต้น รวมจำนวน 8 เรื่อง ที่ศึกษากลุ่มตัวอย่างเป็นนักเรียนมัธยมศึกษาตอนต้นจนถึงนักศึกษาระดับปริญญาตรี รวมมากกว่า 3,500 คน ซึ่งจะเห็นได้ว่า มีงานวิจัย 4 เรื่อง (เรื่องที่ 2-5) ปรากฏว่า ตัวทำนายชุดจิตลักษณะพื้นฐานสามารถทำนายพฤติกรรมได้มากกว่าตัวทำนายชุดสถานการณ์ โดยสรุปแล้วตัวทำนายด้านจิตลักษณะพื้นฐานที่สำคัญ คือ การยึดหลักทางศาสนา ลักษณะมุ่งอนาคตควบคุมตน และสุขภาพจิตดี ส่วนตัวทำนายที่สำคัญด้านสถานการณ์ คือ ปทัสถานทางสังคม การสนับสนุนจากคนรอบข้าง และการเห็นแบบอย่างจากคนรอบข้าง เมื่อใช้ตัวทำนายด้านจิตลักษณะพื้นฐานและสถานการณ์ มาร่วมกันทำนายพฤติกรรมกลุ่มนี้ สามารถทำนายได้ระหว่าง 5.7% ถึง 63% โดยมีตัวทำนายที่สำคัญโดยสรุป คือ ทศนคติที่ดีต่อพฤติกรรม สุขภาพจิต ปทัสถานทางสังคม การสนับสนุนทางสังคม การเปิดรับข่าวสารในด้านต่าง ๆ ลักษณะมุ่งอนาคตควบคุมตน และการเห็นแบบอย่างที่ดีจากคนรอบข้าง ส่วนกลุ่มบุคคลที่เสี่ยงต่อการมีพฤติกรรมตามคุณธรรมจริยธรรมน้อยกว่ากลุ่มบุคคลประเภทตรงข้าม คือ เพศชายในทุกระดับและนักเรียนที่มีผลการเรียนต่ำ ส่วนเพศหญิงเป็นกลุ่มเสี่ยงเฉพาะพฤติกรรมการออมเงิน

การประมวลผลการวิจัยปัจจัยเชิงเหตุของพฤติกรรมรับนวัตกรรม ในตารางที่ 7 มีเพียง 3 งานวิจัย กลุ่มตัวอย่างเป็นนักศึกษาระดับปริญญาตรีและครู มากกว่า 1,000 คน ผลที่พบคล้าย

ตารางที่ 6 การประมวลผลการวิจัยปัจจัยเชิงเหตุผลของกลุ่มพฤติกรรมตามคุณธรรมจริยธรรม

ชื่อผู้วิจัย (ปี)	กลุ่มตัวอย่าง (จำนวน)	พฤติกรรม	ผลการวิจัยจาก ANOVA (IV1 มาก DV > IV1 น้อย)	ผลการวิจัยจาก MRA (เรียงตามลำดับตัวทำนาย)						กลุ่มเสี่ยง
				ชุดอิทธิพลอะ		ชุดสถานการณ์		ชุดอิทธิพลอะร่วมกับสถานการณ์		
				% ทำนาย	ตัวทำนาย	%ทำนาย	ตัวทำนาย	%ทำนาย	ตัวทำนาย	
1. กมลวรรณ สุวรรณโชติ (2548)	นักศึกษามัธยมศึกษา (441)	พฤติกรรมสร้างเพื่อน	4,9,C,I,R	9	30-42	39-52	I,C,R,S	51-63	4,I,C,S	1. นศ.ชาย 2. นศ.ลูกคนแรก 3. นศ.สายวิทย์
		พฤติกรรมที่ไม่ดี	4,9,C,I,R	9,3,S	17-42	28-46	C,I	36-53	C,3,2,I,9,D,S (D β ติดลบ)	1. นศ.ชาย
2. สุวัฑฒ์ สุพรรณ ทอง (2544)	นักศึกษามัธยมศึกษา (504)	พฤติกรรมที่ผิดอย่าง มีจริยธรรม	1,3,2, 4,5,13, 15, C,H	5,4,13,15	25-42	6-15	H,C,K,	25-35	5,H,4,13,15	1. นศ.อ่อนแอ 2. นศ.ใน กทม.
3. พระสุวรรณ ชัยธาดา (2548)	นักเรียนมัธยม 3 (457)	พฤติกรรมอยู่แบบพุทธ	I,U	1,7,3,1	6-21	5-12	U,E	17-34	4,7,E,3,1	1. นร.ชาย
4. รศ.นันท ฒ นกร (2550)	นักเรียนมัธยม 2 (480)	พฤติกรรมการออมเงิน	1,2,4,A,H	2,1,7	7-38	15-26	D,E,A,H	27-46	17,4,H,7,1	1. นร.หญิง 2. นร. ผลเรียนต่ำ (≤ 2.81) 3. นร.ฐานะดี
5. พิชัย มณีรักษ์ (2547)	นักเรียนมัธยม 3 (346)	พฤติกรรมชอบธรรม	Q,S,T	1,7,9	22-48	26-40	Q,T,S	38-62	4,1,16,7 (16 β ติดลบ)	1. นร. ชาย 2. นร. ผลเรียนต่ำ (≤ 3.00)
6. สุจินดา มุสธล (2548)	นักเรียนมัธยม 3 (450)	พฤติกรรมผูกพรทึ่	1,3,1,K,T	9	16					
7. กนกนา วัชรานันท์ (2546)	นักศึกษามัธยมศึกษา (360)	พฤติกรรม	3,1,5,15,D,E,I					5,7	V,I	

ตารางที่ 7 การประมวลผลการวิจัยปัจจัยเชิงเหตุผลกลุ่มพฤติกรรมรับนวัตกรรม

ชื่อผู้วิจัย (ปี)	กลุ่มตัวอย่าง (จำนวน)	พฤติกรรม	ผลการวิจัยจาก ANOVA			ผลการวิจัยจาก MRA (เรียงตามลำดับตัวทำนาย)					กลุ่มเสี่ยง	
			One-way (IV1 มาก DV > IV1 น้อย)	Two-way (IV1,2 มาก DV > IV1,2 น้อย)	Three-way (IV1,2,3 มาก DV > IV1,2,3 น้อย)	ชุดลักษณะ		ชุดสถานการณ์				
						% ทำนาย	ตัวทำนาย	% ทำนาย	ตัวทำนาย	%ทำนาย		ตัวทำนาย
1. จุฑาเดือน พันธุม นาวัน และ อัมพร มัทนong (2547)	ครูคณิตศาสตร์ ระดับมัธยม (595)	พฤติกรรม	1,2,3,4,8,9, E, D,F	D+E – ครูอบรม มาก 3+F – ครูอยู่ น้อย, กศ.สูง, ฐานะสูง	1+4+9 – กศ. สูง	22-36	2,3,1,8	14-24	E,D	32-53	4,2,9,3	1. ครูฐานะต่ำที่ได้รับการ อบรมน้อย 2. ครู กศ.ต่ำ 3. ครูชาย
2. นรา จันทร์เกก (2548)	นักศึกษามัธยมศึกษา ตรี (365)	พฤติกรรม				5-24	6,8	5-17	A,B	10-43	4,6,7	1. นศ.ชาย
3. คงมณเฑ ทวีพงษ์ พิทักษกร (2547)	นักศึกษามัธยมศึกษา ตรี (403)	พฤติกรรม	4			4-13	1,5	8-24	G,A	10-27	G,C,,5	1. มศ.ฐานะไม่ดี 2. มศ. ใช้สื่อด้วยวันน้อย

ตัวทำนายชุดลักษณะ

1 = ลักษณะมุ่งอนาคตความคุ้นเคย 2 = แรงสูงใจได้สัมผัส 3 = ความเชื่ออำนาจในคนทั่วไป 4 = ทัศนคติที่ต่อพฤติกรรม 5 = เหตุผลเชิงจริยธรรม
6 = ความรู้ 7 = สุขภาพจิตดี 8 = ประสบการณ์ทางสังคม 9 = ประสิทธิภาพแห่งตน

ตัวทำนายชุดสถานการณ์

A = ปรัชญาทางสังคม B = การเห็นแบบอย่างจากครอบครัว C = การเห็นแบบอย่างในโรงเรียน/หน่วยงาน D = การสนับสนุนทางสังคมจากครอบครัว E = ความสัมพันธ์กับนักเรียน/ลูกน้อง
F = การสนับสนุนจากหน่วยงาน G = ประสบการณ์เดิม H = การมีตัวนำสาระเฉพาะด้าน I = การรับรู้ความสามารถในการควบคุมพฤติกรรม

กับผลในกลุ่มพฤติกรรมตามคุณธรรมจริยธรรม คือ งานวิจัย 2 ใน 3 เรื่อง ให้ผลว่า ตัวทำนายชุดจิตลักษณะพื้นฐานสามารถทำนายพฤติกรรมได้มากกว่าตัวทำนายชุดสถานการณ์ โดยรวมแล้วตัวทำนายด้านจิตลักษณะพื้นฐานสามารถทำนายพฤติกรรมเหล่านี้ได้ระหว่าง 4% ถึง 36% ส่วนตัวทำนายด้านสถานการณ์ทำนายได้ระหว่าง 5% ถึง 24% เมื่อใช้ตัวทำนายด้านจิตลักษณะพื้นฐานและสถานการณ์ร่วมกันทำนายพฤติกรรมกลุ่มนี้ สามารถทำนายได้ระหว่าง 10% ถึง 53% โดยมีตัวทำนายที่สำคัญที่พบสอดคล้องกัน คือ ทักษะที่ดีต่อพฤติกรรม นอกจากนี้ เพศชายและบุคคลที่มีฐานะไม่ดี มักเป็นกลุ่มบุคคลที่เสี่ยงต่อการมีพฤติกรรมรับนวัตกรรมอย่างเหมาะสมน้อย

สำหรับปัจจัยเชิงเหตุของพฤติกรรมที่ไม่เบียดเบียนตนเอง ซึ่งครอบคลุมถึงการดูแลตนเองด้านสุขภาพไม่ให้เจ็บป่วย บริโภคอย่างถูกต้องเหมาะสม การรักษาระเบียบวินัยในการเรียน หลีกเลี่ยงการเสพยาเสพติดต่าง ๆ และป้องกันตนเองจากภัยทางเพศ ได้ถูกรวบรวมไว้ในตารางที่ 8 ที่ประกอบด้วยผลงานวิจัย 7 เรื่อง ที่ศึกษาตั้งแต่นักเรียนในระดับมัธยมศึกษาตอนต้นจนถึงข้าราชการสูงวัยใกล้เกษียณอายุราชการ รวมกลุ่มตัวอย่างมากกว่า 4,000 คน โดยพบผลที่สอดคล้องกับข้างต้นว่า ตัวทำนายชุดจิตลักษณะพื้นฐานสามารถทำนายพฤติกรรมได้มากกว่าตัวทำนายชุดสถานการณ์ ยกเว้นพฤติกรรมหลีกเลี่ยงสารพิษ เช่น เครื่องดื่มที่มีแอลกอฮอล์ เป็นต้น ที่พบว่าชุดสถานการณ์สามารถทำนายได้สูงกว่าชุดจิตลักษณะพื้นฐานในทั้งสองงานวิจัย (เรื่องที่ 4 และ 5) ตัวทำนายที่สำคัญที่ปรากฏบ่อย ๆ เช่น ทักษะที่ดีต่อพฤติกรรม ลักษณะมุ่งอนาคต ควบคุมตน ความรู้ การรับรู้ความเสี่ยง การเปิดรับข่าวสาร เป็นต้น สำหรับกลุ่มบุคคลที่มีความเสี่ยงต่อการมีพฤติกรรมที่เบียดเบียนตนเองมาก ได้แก่ เพศชายตั้งแต่ระดับนักเรียนจนถึงข้าราชการใกล้เกษียณ ซึ่งเป็นกลุ่มเสี่ยงโดยเฉพาะพฤติกรรมการบริโภค ส่วนนักเรียนที่ฐานะดีมักเป็นกลุ่มเสี่ยงเกี่ยวกับพฤติกรรมหลีกเลี่ยงสารพิษและพฤติกรรมป้องกันตนจากการคุกคามทางเพศ สำหรับบุคคลวัยทำงานที่มีการศึกษาน้อยมักมีความเสี่ยงเกี่ยวกับพฤติกรรมการบริโภคอาหารและสารมีพิษ

สำหรับตารางที่ 9 ซึ่งเป็นการประมวลผลวิจัยเกี่ยวกับปัจจัยเชิงเหตุของพฤติกรรมที่ไม่เบียดเบียนผู้อื่น ซึ่งครอบคลุมถึงการมีความรับผิดชอบในสิ่งที่ตนกระทำต่อผู้อื่น สิ่งแวดล้อม หรือส่วนรวม ในส่วนนี้ได้รวมผลการวิจัยจำนวน 8 เรื่อง ตัวทำนายด้านจิตลักษณะพื้นฐานสามารถทำนายกลุ่มพฤติกรรมนี้ได้ตั้งแต่ 20% ถึง 54% โดยสรุปตัวทำนายที่สำคัญ คือ ลักษณะมุ่งอนาคต ควบคุมตน การมีความเชื่อและยึดหลักทางศาสนา สุขภาพจิตดี การมีประสบการณ์ทางสังคมสูง (มีความสามารถในการเอาใจเขามาใส่ใจเรา) และมีค่านิยมที่ถูกต้องเหมาะสม ส่วนตัวทำนายด้านสถานการณ์สามารถทำนายกลุ่มพฤติกรรมนี้ได้ระหว่าง 8% ถึง 52% โดยสรุปตัวทำนายที่สำคัญ คือ การเห็นแบบอย่างที่ดีจากคนรอบข้าง การได้รับการอบรมเลี้ยงดูแบบรักสนับสนุนและใช้เหตุผล การเปิดรับข่าวสาร การรับรู้ทัศนคติของสังคม สำหรับกลุ่มบุคคลที่เสี่ยง ผลการวิจัยยังปรากฏผลที่ยังบ่งชี้เช่นเดียวกับกลุ่มพฤติกรรมข้างต้นว่า เพศชาย หรือบุคคลที่มีฐานะต่ำ หรือบุคคลที่มีผลการเรียนต่ำ มักเป็นกลุ่มเสี่ยงต่อการมีพฤติกรรมไม่เบียดเบียนผู้อื่นน้อย

ตารางที่ 8 การประมวลผลการวิจัยกลุ่มพฤติกรรมไม่เบียดเบียนตนเอง (สุขภาพ, เพศ, การบริโภค, เรียน) ในสาขาจิตพฤติกรรมศาสตร์

ชื่อผู้วิจัย (ปี)	กลุ่มตัวอย่าง (จำนวน)	พฤติกรรม	ผลการวิจัยจาก MRA (เรียงตามลำดับตัวทำนาย)							กลุ่มเสี่ยง
			One-way (IV1 มาก DV > IV1 น้อย)	ชุดจิตลักษณะ		ชุดสถานการณ์		ชุดจิตลักษณะร่วมกับสถานการณ์		
				% ทำนาย	ตัวทำนาย	%ทำนาย	ตัวทำนาย	%ทำนาย	ตัวทำนาย	
1. อนรรฆนรงค์ เรียบร้อยเจริญ (2549)	นักเรียนหญิงมัธยม 3 และ 5 (480)	พฤติกรรม	1,4, B, F IV1 น้อย	26-43	4, 1, 11, 7 (11 β ติดลบ)	14-25	F, H	32 -45	4, F, 1, 11 (11 β ติดลบ)	1.นร. บิดา กศ.น้อย 2. นร.ฐานะดี 3.นร.ม.5 4. นร. ผลเรียนต่ำ
2. รุจิศ พิศิตานท์ (2546)	นักเรียนมัธยม 5 (650)	พฤติกรรม	1,3,A,D,H	19-32	4,1	16-25	M,H,D,	22-33	4,1,M,H	1. นร. ชาย
3. พรพรรณราย พัทธเจริญ (2543)	ข้าราชการอายุ 50-60 ปี (300)	พฤติกรรม	I	44-53	4,11,1	2-17	N, I	44-57	4,11,1,I	1. ชาย
4. อุบล เดี่ยวาวิน (2534)	ผู้ปฏิบัติงานในโรงพยาบาลและโรงงาน อายุ 18-45ปี (335)	พฤติกรรม		11-22	4,3	2-15	L,P	14-29	4,L,3	1. กศ.ระดับประถม
5. ดวงมลา พรหมลักขโณ (2549)	นักเรียนมัธยม 5 (541)	พฤติกรรม		10-30	4,3	12-39	L,6	22-50	6,4,L	1.กศ.ระดับประถม 2. อายุมาก
		พฤติกรรม	1,4,11,H,	22-35	8,1,7	21-38	M,H	29-45	3,4,M,1,H	1. นร. ชาย 2. นร.สายศิลป์
		พฤติกรรม	1,4,11,H	26-42	8,1,7	38-53	M,H,D	42-57	M,E,1,D	1. นร. ชาย 2. นร.ฐานะดี
6. จิรวัดนา บันเย็น และ รุ่งทิพย์ สมานทิพย์ (2546)	นักเรียนมัธยมศึกษา (1,176)	พฤติกรรม	1,4,A,G	34-44	4,1 (4 β ติดลบ)	16-27	J,G	41-50	4,1,9,G,C,5 (V β ติดลบ)	
		พฤติกรรม	1,4,A,G	39-53	4,1,5,7,10 (4 β ติดลบ)	37-48	J,C,G,	34-43	4,1,J,C,G,A (4,G β ติดลบ)	

ตารางที่ 9 การประมวลผลการวิจัยปัจจัยเชิงเหตุผลของกลุ่มพฤติกรรมไม่เบียดเบียนผู้อื่น

ชื่อผู้วิจัย (ปี)	กลุ่มตัวอย่าง (จำนวน)	พฤติกรรม	ผลการวิจัยจาก ANOVA			ผลการวิจัยจาก MRA (เรียงตามลำดับตัวทำนาย)					กลุ่มเสี่ยง	
			One-way (IV1 มาก DV > IV1 น้อย)	Two-way (IV1,2 มาก DV > IV1,2 น้อย)	Three-way (IV1,2,3 มาก DV > IV1,2,3 น้อย)	ชุดสังเกตเฉพาะ		ชุดสังเกตการณ์		ชุดสังเกตเฉพาะร่วมกับสถานการณ์		
						% ทำนาย	ตัวทำนาย	% ทำนาย	ตัวทำนาย			
1. สุชีตรา ธรรมวงษ์ (2544)	พจนานุกรมวิชาชีพ (330)	พจ. การพลวัติ ผู้ป่วย	5, 1, 8, C	5+8 – อัญ ราชการน้อย 10+C – อัญ ราชการน้อย		31-54	8,1	11-26	C, I	49-60	4,C, 1, 8	
2. จิระนันท์ พาทิธร และ กนิษฐ พาทิธร (2546)	นศ. ด้านสาธารณสุข และ พยาบาล (1,490)	พจ. การพลวัติ ผู้ป่วย	1, 7, 8, 1, D	I+7 – ก.รวม		26-36	1, 8, 7, 5	27-41	J, E, I	35-52	J,1, 2, 4, 1	1. นศ.อายุน้อย โดย เฉพาะเพศชาย 2. นศ. หลักสูตร 4 ปี ที่ฐานะต่ำ หรือมีผล การเรียนต่ำ
		พจ. ซึ่อลัดตัด ผู้ป่วย	1, 8, 1, D		I+E+7 – รายได้ น้อย	26-38	1, 8, 7	28-48	J,E, I	35-53	J,2,1,8,4	1. นศ.ชาย ที่ฐานะต่ำ หรือ มีผลเรียนต่ำ, หรือ หลักสูตร 4 ปี 2. นศ.ผลเรียนดีที่อายุ น้อย
3. ลินดา สุวรรณดี (2543)	นักเรียนมัธยม 3 (480)	พจ. ใช้สิ่งของอย่าง คุ้มค่า	1,4, C,H			29-41	4,9,6	17-27	H,C	32-42	9,H,4	1. นร.ชาย 2. นร.ผลเรียนต่ำ 3. นร.ฐานะต่ำ
		พจ. พฤติกรรมการ สร้างขยะ	1,4, A,C,H				37-50	9,4,1,6	24-29	H,C	45-52	9,H,4,1

ตารางที่ 9 (ต่อ)

ชื่อผู้วิจัย (ปี)	กลุ่มตัวอย่าง (จำนวน)	พฤติกรรม	ผลการวิจัยจาก ANOVA			ผลการวิจัยจาก MRA (เรียงตามลำดับตัวกันย)						กลุ่มเสี่ยง
			One-way (IV1 มาก DV > IV1 น้อย)	Two-way (IV1,2 มาก DV > IV1,2 น้อย)	Three-way (IV1,2,3 มาก DV > IV1,2,3 น้อย)	ชุดลักษณะ		ชุดสถานการณ์		ชุดลักษณะร่วมกับสถานการณ์		
						% ที่น่าย	ตัวกันย	%ที่น่าย	ตัวกันย	%ที่น่าย	ตัวกันย	
4. สุภต นุ่พัฒน์ สุนทร (2546)	นักเรียนชาย มัธยม 3 (504)	พฤติกรรมเสี่ยง	1,8,A,H,F,D,E	I+D/E – นร. บิดา กศ.สูง	6+8+1 – สูงนะ ดี	21-36	1,8,6	8-35	A,H,D,E	40-56	4,1,6,13	1. นร. ปริญญา คศ.ต่ำ 2. นร. ผลเรียนต่ำ
5. สุภติดา ทองสงขลณี (2548)	นักเรียนมัธยม 2 (473)	พฤติกรรมเสี่ยงใน ครอบครัว	8,D,L			26-36	8,7,6	38-52	A,D,L	39-54	L,A,D,8,6	1. นร. ชาย 2. นร. ผลเรียนต่ำ
6. สุภติณี นุ่พัฒน์ (2546)	นักเรียนมัธยม 2 (576)	พฤติกรรมเสี่ยงต่อ หน้าที่ในครอบครัว	3,6,A,B,D,E,K			27-39	1,6,11,3	20-40	D/E,B,K,A	43-67	10,4,1	1. นร. ชาย 2. นร. ในทณ. 3. นร. มารดา คศ.มาก (≥ 9 ปี) 4. นร. ผลเรียนต่ำ
7. สุภะวี ยอดระบำ (2548)	นักศึกษามัธยมศึกษา ตรีชาย (420)	พฤติกรรมเสี่ยงต่อ หน้าที่ในโรงเรียน	3,67,A,B,D,E,K			33-46	1,10	31-52	D/E,K,B	59-75	4,10,1,3,D,E,K	1. นร. ชาย 2. นร. ผลเรียนต่ำ (≤ 2.88) 3. นร. สมาชิก คณ. น้อย (≤ 5 คน)
		พฤติกรรมเสี่ยงต่อ หน้าที่ในการทำงาน	1, 12, A,D,G			20-36	1,8,12,6	24-41	D,A,K	34-48	D,1,8,A,K	1. นร. สถานะที่มีหนี้สิน 2. นร. ที่ทำงานบ้านน้อย

ตารางที่ 9 (ต่อ)

ชื่อผู้วิจัย (ปี)	กลุ่มตัวอย่าง (จำนวน)	พฤติกรรม	ผลการวิจัยจาก ANOVA			ผลการวิจัยจาก MRA (เรียงตามลำดับตัวกันยา)					กลุ่มเสี่ยง
			One-way (IV1 มาก DV > IV1 น้อย)	Two-way (IV1,2 มาก DV > IV1,2 น้อย)	Three-way (IV1,2,3 มาก DV > IV1,2,3 น้อย)	ชุดลักษณะ		ชุดลักษณะร่วมกับสถานการณ์			
						% ทั้งหมด	ตัวกันยา	%ทั้งหมด	ตัวกันยา	%ทั้งหมด	
8. สุภันตร์ ปิยศิริ (2545)	นักเรียนมัธยม 5 (701)	พด.ประหัดไฟ	1,2,3,6,D,L								1. นร.ชาย

ตัวทั้งหมดชุดจิตลักษณะ

- 1 = ถักมะม่วงนากทความคน
- 2 = แรงสูงใจได้สันทิ
- 3 = ความเชื่ออำนาจในตนทั่วไป
- 6 = สุขภาพจิตดี
- 7 = ประสการณืทางสังคม
- 8 = ชีตหลัก/ปฎิบัติทางศาสนา
- 11 = ตระหนัก
- 12 = การบรรลุอดลักษณะแห่งสิ่งได้
- 13 = ความเชื่ออำนาจในตนเองเฉพาะด้าน

ตัวทั้งหมดชุดสถานการณื

- A = อบรมสิ่งอัฐ-รักสนันสนุน+ ไข้เหตุผล
- B = อบรมสิ่งสอน/ฝึกฝนจากคนรอบข้าง
- C = ปฏิศานทางสังคม
- F = อบรมแบบพุทธ
- G = เลือกคบเพื่อนอย่างเหมาะสม/อิทธิพลเพื่อนในทางที่ดี
- H = การปฎิบัติรับข่าวสารเฉพาะด้าน
- I = การสนับสนุนจากโรงเรียน/หน่วยงาน
- K = ความสัมพันธ์กับนักเรียน/คุณ้อง/คุณ
- 4 = ทักษะที่ดีต่อพฤติกรรม
- 5 = เหตุผลเชิงจริยธรรม
- 9 = ทำนิยม
- 10 = ความตั้งใจ
- D = การเห็นแบบอย่างจากครอบครัว
- E = การเห็นแบบอย่างในโรงเรียน
- L = การสนับสนุนทางสังคมจากคนรอบข้าง
- J = การรับรู้ความสามารถในการควบคุมพด.

8. ข้อเสนอแนะทางการวิจัย

จากการประมวลองค์ความรู้ทางด้านจิตพฤติกรรมศาสตร์ตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ทำให้เห็นว่า องค์ความรู้ในสาขาวิชานี้ถึงแม้จะสามารถตอบคำถามขั้นต้นได้บางส่วน แต่ยังขาดองค์ความรู้ที่สำคัญในด้านต่าง ๆ อีก จึงมีข้อเสนอแนะในการทำวิจัยในอนาคต ดังนี้

ประการแรก การวิจัยเพื่อสร้างและหาคุณภาพของเครื่องมือวัดจิตลักษณะต่าง ๆ 3-4 ด้านในแต่ละกลุ่มจิตลักษณะที่เป็นดัชนีแกน และหาองค์ประกอบที่ต่างกัน และรวมกันของข้อมูลต่าง ๆ ที่วัดจิตลักษณะทั้ง 10 ประการ ซึ่งมีหน่วยงานที่กำลังดำเนินการอยู่ในปัจจุบัน คือ โครงการวิจัยแม่บท: การวิจัยและพัฒนาระบบพฤติกรรมไทย สำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ (วช.) ทั้งนี้เพราะแบบวัดที่จะใช้ทำดัชนีแกนทางจิตทั้ง 3 กลุ่ม จะต้องมีความสัมพันธ์ครบถ้วน มีความแม่นยำ มีความตรง เมื่อใช้วัด จะให้ค่าที่เชื่อถือได้ว่าตรงความจริงให้มากที่สุด

ประการที่สอง การวิจัยเพื่อพิสูจน์ดัชนีเชิงเหตุของดัชนีแกนทางจิต โดยใช้กลุ่มตัวแปรเชิงเหตุ (ตัวแปรอิสระ) ด้านสถานการณ์ในอดีตที่ทำให้เกิดประสบการณ์และการเรียนรู้ของบุคคลทางจิตลักษณะพื้น ได้แก่ สาเหตุจากครอบครัว โรงเรียน ศาสนา เพื่อ ชุมชน และสื่อ โดยใช้ตัวแปรอิสระด้านสถานการณ์ที่ประมวลในบทความนี้มาตั้งสมมติฐานในการวิจัยต่อไป

ประการที่สาม การวิจัยปัจจัยเชิงเหตุด้านจิตลักษณะพื้นฐานของดัชนีแกนทางจิต โดยดัชนีแกนทางจิตทั้ง 3 กลุ่ม มีจิตลักษณะพื้นฐานที่เกี่ยวข้องและอาจเป็นสาเหตุร่วมกับสถานการณ์จิตลักษณะพื้นฐานที่พบในการประมวลผลการวิจัยในครั้งนี้ เช่น สุขภาพจิตดี ลักษณะมุ่งอนาคต ควบคุมตน แรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์ ความเชื่ออำนาจในตน เป็นต้น ควรนำมาทำวิจัย เพราะที่ประมวลไว้ในบทความนี้ยังเป็นเพียงแนวทางในการตั้งสมมติฐานในวิจัยใหม่

ประการที่สี่ การวิจัยว่ากลุ่มดัชนีแกนทางจิต 3 กลุ่ม รวม 10 ตัวแปรหรือมากกว่านี้ มีความสัมพันธ์กับกลุ่มพฤติกรรมรวม 4 กลุ่มตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง โดยการวิเคราะห์ด้วยสถิติ Canonical correlation และการหาตัวทำนายที่สำคัญและเปอร์เซ็นต์การทำนายรวมของจิตลักษณะในดัชนีแกนกับพฤติกรรมแต่ละด้าน การทราบเปอร์เซ็นต์ที่ไม่สามารถทำนายพฤติกรรมได้ จะเป็นตัวบ่งชี้ถึงการค้นคว้าหาดัชนีแกนใหม่ ๆ เข้าเพิ่ม เพื่อสร้างโมเดล

ประการที่ห้า การวิจัยประเมินผลการฝึกอบรมพัฒนาจิตลักษณะในดัชนีแกนทางจิต เพื่อส่งเสริมให้เกิดพฤติกรรมต่าง ๆ ใน 4 กลุ่มตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง แล้วขยายผลไปใช้พัฒนาเยาวชนและประชาชนในวงกว้าง

ประการที่หก การวิจัยเพื่อแสวงหากลุ่มบุคคลประเภทที่เสี่ยงด้านจิตลักษณะตามดัชนีแกนทางจิต และดัชนีเชิงผลด้านพฤติกรรมของคนดีที่เก่ง 4 กลุ่ม แล้วหาปัจจัยปกป้องที่ควรจัดการพัฒนาโดยเร่งด่วน เพื่อเข้าสู่กำหนดนโยบายและการจัดการพัฒนาต่อไป

ประการที่สุดท้าย การวิจัยความสัมพันธ์ระหว่างพฤติกรรมของคนดีที่เก่ง 4 กลุ่ม กับผลผลิตและผลลัพธ์ด้านการพัฒนาที่ยั่งยืน คุณภาพชีวิตที่เหมาะสม ความสุขทางจิต และการพัฒนาจิตทางศาสนาของคนประเภทต่าง ๆ

9. ข้อเสนอแนะการพัฒนา

แม้ว่าจะยังไม่มีการศึกษาทางจิตพฤติกรรมที่เกี่ยวกับหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงโดยตรง แต่จากการประมวลองค์ความรู้ในหลายแง่มุมในบทความนี้ ทำให้มั่นใจว่า ข้อเสนอที่ได้จากการวิจัยที่จะกระทำต่อไปในอนาคตในแนวของสาขาจิตพฤติกรรมศาสตร์ จะสนับสนุนความเกี่ยวข้องสัมพันธ์ และความเป็นสาเหตุและผลของห่วงและเงื่อนไขกับผลผลิตและผลลัพธ์ที่ระบุไว้ในรูปแบบสมมติฐานในภาพที่ 4 เป็นส่วนใหญ่ ซึ่งจะทำให้มีความมั่นใจในการนำองค์ความรู้ทั้งที่มีอยู่เดิม และที่จะมีการผลิตจากงานวิจัยต่าง ๆ ทางด้านนี้ที่ควรสนับสนุนให้กระทำกันให้มากยิ่งขึ้นอย่างเร่งด่วน องค์ความรู้ทางด้านนี้จะเป็นพื้นฐานสำคัญในการที่สร้างโครงการพัฒนาเยาวชนและประชาชนประเภทต่าง ๆ ในเชิงของการเสริมสร้างให้เกิดจิตลักษณะและพฤติกรรมต่าง ๆ ตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง เพื่อให้มีการดำเนินชีวิตและทำอาชีพเพื่อชุมชนและสังคมให้มากขึ้น

นอกจากนั้น องค์ความรู้ทางด้านนี้ที่จะมีสะสมกัน จะช่วยให้สามารถใช้ในการป้องกันบุคคลและองค์กรต่าง ๆ ที่จะใช้ประโยชน์จากสิ่งแวดล้อมที่สำคัญ จากทรัพยากรธรรมชาติที่จำเป็นต่อการคงอยู่ของโลก และจากการใช้ประโยชน์ที่เป็นการทำลายมนุษย์และสังคมอย่างไม่ยั่งยืน โดยหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง และผลการวิจัยทางจิตพฤติกรรมศาสตร์และสาขาวิชาอื่น ๆ ที่จะนำมาใช้ร่วมกัน จากความสามารถในการเสริมสร้างและป้องกันในระดับบุคคลและกลุ่มคนดังกล่าว องค์ความรู้โดยเฉพาะในสาขาจิตพฤติกรรมศาสตร์ จะมีศักยภาพสูงในการกำหนดนโยบายที่มีประโยชน์ การตรวจอาการซึ่งเป็นการเฝ้าระวัง และการจัดการพัฒนา ดังนี้

ประการแรก การใช้ดัชนีแกนทางจิตที่สร้างใหม่ 3 กลุ่ม รวม 10 ด้าน เป็นดัชนีทางจิต ในการวัด การประเมิน การตรวจอาการ และการเฝ้าระวัง ในเยาวชนและประชาชนประเภทต่าง ๆ เช่น นักเรียน นิสิตนักศึกษา ข้าราชการ ครูอาจารย์ เป็นต้น เพื่อหาทางเสริมสร้างและป้องกันก่อนปัญหาจะเกิด จะได้ผลดีกว่าการแก้ไขเมื่อเกิดปัญหาแล้ว และมีผลที่ยั่งยืนด้วย

ประการที่สอง ผลการประมวลเอกสารทำให้ทราบกลุ่มประเภทที่เสี่ยงและปัจจัยปกป้องเพื่อกำหนดนโยบายและโครงการพัฒนา โดยพบผลที่ตรงกันในงานวิจัยหลายสิบเรื่องว่า เพศชาย บุคคลที่มีฐานะต่ำ หรือมีผลการเรียนต่ำ มักเป็นกลุ่มเสี่ยงทั้งทางด้านจิตใจและพฤติกรรมเป็นส่วนใหญ่ สำหรับเพศหญิงเป็นกลุ่มเสี่ยงในบางพฤติกรรม เช่น พฤติกรรมการออม เป็นต้น ส่วนบุคคลที่มีฐานะดีมักเป็นกลุ่มเสี่ยงเกี่ยวกับพฤติกรรมการประหยัดและอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม ปัจจัยปกป้องที่ควรพัฒนาในกลุ่มบุคคลเหล่านี้ ได้แก่ การพัฒนาจิตลักษณะที่สำคัญ เช่น ลักษณะมุ่งอนาคตควบคุม

คุณตน ความเชื่ออำนาจในตน สุขภาพจิต การให้ความรู้ เป็นต้น และจัดการปรับสถานการณ์แวดล้อมต่าง ๆ เช่น การได้รับการอบรมเลี้ยงดูแบบรักสนับสนุนและใช้เหตุผล การเห็นแบบอย่างที่ดีจากคนรอบข้าง เป็นต้น ตลอดจนการฝึกฝนปรับพฤติกรรมเพื่อให้บุคคลมีความคล่องตัว ในการกระทำพฤติกรรมที่ดีเหล่านั้น

ประการที่สาม นำความรู้เรื่องดัชนีเชิงเหตุ ดัชนีแกน และดัชนีเชิงผลที่เกี่ยวกับหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงไปเผยแพร่ในวงกว้าง เพื่อให้สังคมตระหนักและเรียนรู้ จะได้ปฏิบัติได้สอดคล้องกัน

ประการที่สี่ เมื่อได้ชุดฝึกอบรมพัฒนาทางจิตลักษณะพื้นฐาน จิตลักษณะที่เป็นแกน และพฤติกรรม 4 ด้าน ที่ได้ทดลองใช้และถูกประเมินจากการวิจัยว่าได้ผลดีแก่ใคร ในด้านใดและในปริมาณเท่าใด รวมทั้งต้องฝึกอบรมด้านใด ในปริมาณมากน้อยเพียงใด แล้วจึงนำไปใช้เป็นเทคโนโลยีทางจิต และเทคโนโลยีทางพฤติกรรมในโครงการพัฒนาเยาวชนและบุคลากรไทย จะทำให้เกิดความเข้มแข็งด้านตัวบุคคลและครอบครัว สามารถพัฒนาสังคม องค์กร และสิ่งแวดล้อมให้เกิดผลดีที่มีความสุขสงบในสังคมโดยรวมได้มากตามที่คาดหวัง

ประการสุดท้าย ที่สำคัญที่สุด คือ การปลูกฝัง สร้างเสริม และขยายการยอมรับและการปฏิบัติตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงในระดับในระดับอุดมศึกษา โดยการเปิดสอนในวิชาพัฒนาบุคคลและสังคมอันจะช่วยจรรโลงความคิด และการปฏิบัติทางด้านนี้ให้ยั่งยืนในคนไทยรุ่นต่อ ๆ ไป ส่วนในระดับมัธยมศึกษาและประถมศึกษา ครูอาจารย์สามารถปลูกฝังลักษณะทางจิตใจพฤติกรรม และนิสัยตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงให้เกิดขึ้นได้ตั้งแต่เยาว์วัย จะทำให้เกิดการนำไปใช้ในอาชีพต่าง ๆ ได้อย่างกว้างขวางต่อไปด้วย

บรรณานุกรม

ภาษาไทย

กมลวรรณ สุวรรณโชติ (2548) ปัจจัยเชิงเหตุแบบบูรณาการของบ้าน สถานศึกษาและจิตลักษณะที่เกี่ยวข้องกับพฤติกรรมการเป็นกัลยาณมิตร ของนักศึกษาปริญญาตรี. ภาคนิพนธ์ ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาพัฒนาสังคม คณะพัฒนาสังคม สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์.

เกษม จันทร (2541) ปัจจัยทางจิตสังคมที่เกี่ยวข้องกับการต้านทานการเสพยาบ้าของนักเรียนมัธยมศึกษาตอนต้น. ภาคนิพนธ์ ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาพัฒนาสังคม คณะพัฒนาสังคม สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์.

เกษม วัฒนชัย (2549) คำอธิบาย ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง. เอกสารประกอบ ในการประชุม “นักวิจัยรุ่นใหม่ ... พบ... เมธีวิจัยอาวุโส สกว.” ณ โรงแรมริเจนท์ ซะอำ จังหวัดเพชรบุรี

วันที่ 12-14 ตุลาคม 2549 จัดโดย สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย.

โกศล มีคุณ (2524) การวิจัยเชิงทดลองฝึกอบรมการใช้เหตุผลเชิงจริยธรรมและทักษะการสวามิภักดิ์ของนักเรียนประถมศึกษา. ปรินญาณินพนธ์ดุสิต มหาวชิราวุธวิทยาลัยครินทรวิโรฒ ประสานมิตร.

โกศล มีคุณ (2550) การศึกษาสาเหตุและผลของการคิด การปฏิบัติอย่างมีเหตุมีผลเชิงวิทยาศาสตร์ ของนักเรียน นิสิตนักศึกษา และนักวิชาการ: ชุดโครงการวิจัยแบบบูรณาการ. เอกสารประกอบการประชุมเชิงปฏิบัติการ (รุ่นที่ 1 ครั้งที่ 3) เรื่อง “การพัฒนาหลักสูตรการวิจัยแบบบูรณาการและสร้างนักวิจัยชั้นสูงทางจิตพฤติกรรมศาสตร์: แผนงานวิจัยเพื่อเพิ่มพูนจริยธรรม ปัญญา และสุขภาพจิตแก่เยาวชนไทย” โดยโครงการพัฒนาหลักสูตรการวิจัยแบบบูรณาการร่วมกับสำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ (วช.)

วันที่ 23-26 มกราคม 2550 ณ โรงแรมวบุรี อโยธยา คอนเวนชั่น รีสอร์ท จังหวัดพระนครศรีอยุธยา.

คณะอนุกรรมการขับเคลื่อนเศรษฐกิจพอเพียง (2547) เศรษฐกิจพอเพียงคืออะไร (พิมพ์ครั้งที่ 1) สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ.

คมนา วัชรานันท์ (2546) ปัจจัยเชิงเหตุและผลที่เกี่ยวข้องกับพฤติกรรมอาสาสมัครพัฒนาของนักศึกษามหาวิทยาลัย. ภาคนิพนธ์ ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาพัฒนาสังคม คณะพัฒนาลังคม สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์.

งามตา วณิชานนท์ (2550) ปัจจัยเชิงสาเหตุและผลของการมีภูมิคุ้มกันทางจิตของเยาวชนประเภทที่เสี่ยง: ชุดโครงการวิจัยบูรณาการ. เอกสารประกอบการประชุมเชิงปฏิบัติการ (รุ่นที่ 1 ครั้งที่ 3) เรื่อง “การพัฒนาหลักสูตรการวิจัยแบบบูรณาการและสร้างนักวิจัยชั้นสูงทางจิตพฤติกรรมศาสตร์: แผนงานวิจัยเพื่อเพิ่มพูนจริยธรรม ปัญญา และสุขภาพจิตแก่เยาวชนไทย” โดยโครงการพัฒนาหลักสูตรการวิจัยแบบบูรณาการร่วมกับสำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ (วช.) วันที่ 23-26 มกราคม 2550 ณ โรงแรมวบุรี อโยธยา คอนเวนชั่น รีสอร์ท จังหวัดพระนครศรีอยุธยา.

จิรวัดนา มั่นยืน และ รุ่งทิพย์ สมานรักษ์ (2546) การศึกษาปัจจัยเชิงสาเหตุที่เกี่ยวข้องกับพฤติกรรมหลบหนีการเรียนของนักเรียนมัธยมศึกษา รายงานการวิจัย ทูลอดหนุนการวิจัย โครงการวิจัยแม่บท: การวิจัยและพัฒนากระบวนการพฤติกรรมไทย สำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ.

จิระนันท์ พากเพียร และ คณิศร พากเพียร (2546) ปัจจัยทางจิตและสถานการณ์ที่เกี่ยวข้องกับพฤติกรรมจริยธรรมและผู้ป่วยของนักศึกษาด้านสาธารณสุขและนักศึกษาพยาบาล รายงานการวิจัย ทูลอดหนุนการวิจัยและพัฒนากระบวนการพฤติกรรมไทย สำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ.

จุฑามาศ บารมีชัย (2549) ดัชนีความสุข...สร้างสุขได้อย่างไร : กรอบแนวคิดและการพัฒนา

“ดัชนีชี้วัดสังคมอยู่เย็นเป็นสุข.” เอกสารประกอบการประชุมสมัชชาสุขภาพแห่งชาติ ว่าด้วย เศรษฐกิจพอเพียง สู่สังคมอยู่เย็นเป็นสุข ระหว่างวันที่ 27-29 ตุลาคม 2549 ณ อิมแพ็ค เมืองทองธานี.

ฐานันดร เปียศิริ (2545) ปัจจัยทางจิตสังคมที่เกี่ยวข้องกับพฤติกรรมประหยัดพลังงานไฟฟ้าของ นักเรียนในโรงเรียนที่เข้าร่วมโครงการห้องเรียนสีเขียว. ภาคนิพนธ์ ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาพัฒนาลังคม. คณะพัฒนาลังคม สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์.

ณัฐพงศ์ ทองภักดี (2550) การบรรยาย ในหัวข้อเรื่อง “ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงกับการวิจัย ทางสังคมพฤติกรรมศาสตร์” กำหนดการประชุมปฏิบัติการ (รุ่นที่ 1 ครั้งที่ 4) เรื่อง “แผนงานวิจัยเพื่อเพิ่มพูนจริยธรรม ปัญญา และสุขภาพจิตตามหลักเศรษฐกิจพอเพียง” โดย โครงการพัฒนาหลักสูตรการวิจัยแบบบูรณาการฯ ร่วมกับ สำนักงานคณะกรรมการ วิจัยแห่งชาติ (วช.) วันที่ 8-11 พฤษภาคม 2550 ณ โรงแรมฮอลิเดย์ อินน์ รีสอร์ท รีเจนท์ บีช ชะอำ จังหวัดเพชรบุรี.

ดวงกมล ทรัพย์พิทยากร (2547) ปัจจัยทางจิตสังคมที่เกี่ยวข้องกับพฤติกรรมการใช้อินเทอร์เน็ต ในนักศึกษาปริญญาตรี. ภาคนิพนธ์ ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาพัฒนาลังคม คณะพัฒนาลังคม สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์.

ดวงกมล พรหมลักโณ (2549) ปัจจัยเชิงเหตุและผลของพฤติกรรมฉลาดดูแลสุขภาพตนของ นักเรียนมัธยมศึกษาตอนปลายในโครงการโรงเรียนส่งเสริมสุขภาพ. ภาคนิพนธ์ ศิลป- ศาสตรมหาบัณฑิต สาขาพัฒนาลังคม คณะพัฒนาลังคมและสิ่งแวดล้อม สถาบันบัณฑิต พัฒนบริหารศาสตร์.

ดวงเดือน พันธุมนาวิน (2538) **ทฤษฎีต้นไม้วีจริยธรรม: การวิจัยและการพัฒนาบุคคล** (พิมพ์ครั้งที่ 1) โครงการส่งเสริมเอกสารวิชาการ สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์.

ดวงเดือน พันธุมนาวิน (2541) รูปแบบปฏิสัมพันธ์นิยม (Interactionism Model) เพื่อการวิจัย สาเหตุของพฤติกรรมและการพัฒนาพฤติกรรมมนุษย์. วารสารทันตภิบาล, 10(2), 105-108.

ดวงเดือน พันธุมนาวิน (2548) การวิจัยทางพฤติกรรมศาสตร์เพื่อการพัฒนา แผนใส่ประกอบการ บรรยาย NIDA Forum. วันที่ 12 กรกฎาคม 2548 ณ สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์.

ดวงเดือน พันธุมนาวิน (2550ก) แผนงานวิจัย เพื่อสร้าง และใช้พหุดัชนีทางจิต ตามปรัชญา เศรษฐกิจพอเพียง: ขั้นตอนที่หนึ่ง สาขาจิตพฤติกรรมศาสตร์เพื่อการสร้างดัชนีทางจิต. บทความทางวิชาการ ประกอบการอภิปรายเรื่อง “แผนงานวิจัยที่ใช้ดัชนีทางจิตตามหลัก เศรษฐกิจพอเพียง” ในการประชุมปฏิบัติการ (รุ่นที่ 1 ครั้งที่ 4) เรื่อง “แผนงานวิจัยเพื่อ เพิ่มพูนจริยธรรม ปัญญา และสุขภาพจิตตามหลักเศรษฐกิจพอเพียง” จัดโดย โครงการวิจัย แม่บท: การวิจัยและพัฒนากระบวนการพฤติกรรมไทย ร่วมกับ สำนักงานคณะกรรมการวิจัย แห่งชาติ (วช.). วันที่ 8-11 พฤษภาคม 2550.

- ดวงเดือน พันธุมนาวิน (2550ข) การพัฒนาหลักสูตรการวิจัยแบบบูรณาการและการสร้างนักวิจัย
ขั้นสูงทางจิตพฤติกรรมศาสตร์ : แผนงานวิจัยเพื่อเพิ่มพูนจริยธรรม ปัญญา และสุขภาพจิต
แก่เยาวชนไทย รายงานความก้าวหน้า ปีที่ 2 ครั้งที่ 2 โครงการวิจัยแม่บท: การวิจัย
และพัฒนาระบบพฤติกรรมไทย ร่วมกับ สำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ (วช.)
- ดวงเดือน พันธุมนาวิน และ เพ็ญแข ประจันปัจฉินิก (2524) **ความสัมพันธ์ภายในครอบครัว
สุขภาพจิต และจริยธรรมของนักเรียนวัยรุ่นไทย**. รายงานการวิจัยฉบับที่ 26. สถาบันวิจัย
พฤติกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร.
- ดุจเดือน พันธุมนาวิน (2550) รายงานการสังเคราะห์งานวิจัยเกี่ยวกับ**คุณธรรม จริยธรรม ใน
ประเทศไทย และต่างประเทศ**. ศูนย์ส่งเสริมและพัฒนาพลังแผ่นดินเชิงคุณภาพ
สำนักงานบริหารและพัฒนาองค์ความรู้ (องค์การมหาชน)
- ดุจเดือน พันธุมนาวิน (2549) ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงกับการวิจัยเพื่อความเป็นเลิศ **วารสาร
พัฒนบริหารศาสตร์** ปีที่ 46 ฉบับที่ 1/2549, หน้า 1-20.
- ดุจเดือน พันธุมนาวิน และ อัมพร ม้าคนอง (2547) **ปัจจัยเชิงเหตุและผลของพฤติกรรม
พัฒนานักเรียนของครูคณิตศาสตร์ในระดับมัธยมศึกษา**. รายงานการวิจัย ทนุอดหนุน
การวิจัย โครงการวิจัยแม่บท: การวิจัยและพัฒนาระบบพฤติกรรมไทย สำนักงาน
คณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ.
- ทวีวัฒน์ บุญชิต (2546) **ความสัมพันธ์ระหว่างประสบการณ์วิชาชีพไปโดยกับจิตลักษณะ
และพฤติกรรมของวัยรุ่น**. รายงานการวิจัย ทนุอดหนุนการวิจัย โครงการวิจัยแม่บท:
การวิจัยและพัฒนาระบบพฤติกรรมไทย สำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ
- ธนะรัตน์ เก่งสกุล (2548) อิทธิพลของการเขียนชักจูงตนเองและการได้รับสารชักจูงที่มีต่อความ
ตั้งใจใฝ่รู้ภาษาอังกฤษของนักเรียนมัธยมศึกษาตอนต้น. ภาคนิพนธ์ ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาพัฒนาลังคม คณะพัฒนาลังคม สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์.
- ธวัชชัย ศรีพรงาม (2547) ปัจจัยทางจิตสังคมที่เกี่ยวข้องกับพฤติกรรมการทำงานอย่างปลอดภัย
ของพนักงานโรงงานอุตสาหกรรมสิ่งทอและปั่นด้าย. ภาคนิพนธ์ ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาพัฒนาลังคม คณะพัฒนาลังคม สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์.
- นรา จันชนะกิจ (2548) ปัจจัยเชิงเหตุแบบบูรณาการระหว่างครอบครัว สังคม และจิตลักษณะ
ที่เกี่ยวข้องกับพฤติกรรมการใช้โทรศัพท์มือถืออย่างเหมาะสมของนักศึกษา. ภาคนิพนธ์
ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาพัฒนาลังคม คณะพัฒนาลังคม สถาบันบัณฑิต
พัฒนบริหารศาสตร์.
- พรพรรณราย พิทักษ์เจริญ (2543) จิตลักษณะและสถานการณ์ที่เกี่ยวข้องกับพฤติกรรมสุขภาพและ
จิตของข้าราชการสูงอายุ. ภาคนิพนธ์ คณะพัฒนาลังคม สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์.

- พระมหาไชยา กาละปักษ์ (กำลังดำเนินการ) ปัจจัยเชิงเหตุแบบบูรณาการของบ้าน สถานศึกษา ลือและจิตลักษณะที่เกี่ยวข้องกับพฤติกรรมสุขภาพบุรุษของนักเรียนอาชีวศึกษา. ปรินญา ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาพัฒนาลังคม สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์.
- พระสวรงค์ ยมสิดา (2548) ปัจจัยเชิงเหตุแบบบูรณาการบ้าน วัด โรงเรียน ที่เกี่ยวข้องกับ พฤติกรรมการดำรงชีวิตแบบพุทธของนักเรียนมัธยมศึกษาตอนต้นในโครงการโรงเรียน วิถีพุทธ. ภาคนิพนธ์ ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาพัฒนาลังคม คณะพัฒนาลังคม สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์.
- พิชัย มณีรักษ์ (2547) การได้รับการฝึกอบรมทางพุทธศาสนาที่เกี่ยวข้องกับพฤติกรรมตาม เบญจธรรมของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น. ภาคนิพนธ์ ปรินญาศิลปศาสตร- มหาบัณฑิต สาขาวิชาพัฒนาลังคม คณะพัฒนาลังคม สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์.
- รวิกาญจน์ เดือนดาว (2547) ปัจจัยทางจิตสังคมที่เกี่ยวข้องกับพฤติกรรมการขับชื้ออย่างปลอดภัย ของพนักงานขับรถโดยสารประจำทาง ขสมก. ภาคนิพนธ์ ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขา พัฒนาลังคม คณะพัฒนาลังคม สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์.
- รสนันท์ ณ นคร (2550) ปัจจัยเชิงเหตุแบบบูรณาการทางจิตลักษณะและสถานการณ์ที่เกี่ยวข้อง กับพฤติกรรมการออมของนักเรียนมัธยมศึกษาตอนต้นในโรงเรียนที่มีธนาคาร. ภาคนิพนธ์ ปรินญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพัฒนาลังคม คณะพัฒนาลังคมและ ลังแวดล้อม สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์.
- รุจิเรศ พิษิตานนท์ (2546) ปัจจัยทางจิตสังคมที่เกี่ยวข้องกับพฤติกรรมผลัดเลือกกินของนักเรียน วัยรุ่นตอนปลาย. ภาคนิพนธ์ ปรินญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพัฒนาลังคม คณะ พัฒนาลังคม สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์.
- ลินดา สุวรรณดี (2542) ปัจจัยทางจิตสังคมที่เกี่ยวข้องกับพฤติกรรมการลดปริมาณขยะของ นักเรียนในโรงเรียนที่เข้าร่วมโครงการรุ่งอรุณ. วิทยานิพนธ์ สาขาพัฒนาลังคม คณะ พัฒนาลังคม สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์.
- ศุภชัย สุพรรณทอง (2544) ปัจจัยทางจิตและสถานการณ์ที่เกี่ยวข้องกับพฤติกรรมการเลือกตั้ง อย่างมีจริยธรรมของนักศึกษาสถาบันราชภัฏ. ภาคนิพนธ์ ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาพัฒนาลังคม คณะพัฒนาลังคม สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์.
- สมพร เทพลิธธา (2548) **เศรษฐกิจพอเพียงตามแนวพระราชดำริ** สภาอุวัพุทธภิกษุสามัคคมแห่งชาติ ในพระบรมราชูปถัมภ์ กรุงเทพฯ: บริษัทธรรมสาร จำกัด.
- สิริมล อีระประทีป (2549) ปัจจัยทางจิตสังคมที่เกี่ยวข้องกับพฤติกรรมรักษานวลสงวนตัวของ นักเรียนหญิงสายอาชีวศึกษา. ภาคนิพนธ์ ปรินญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชา พัฒนาลังคม คณะพัฒนาลังคมและลังแวดล้อม สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์.
- สุกมล มุ่งพัฒนสุนทร (2546) ปัจจัยทางจิตสังคมและลักษณะทางพุทธศาสนาที่เกี่ยวข้องกับ พฤติกรรมรักษัสัตย์ของนักเรียนวัยรุ่นชายในชนบท. วิทยานิพนธ์ ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต

สาขาพัฒนาสังคม คณะพัฒนาสังคม สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์.

สุจินดา มูลผล (2548) การศึกษาปัจจัยทางจิตสังคมที่เกี่ยวข้องกับลักษณะทางพุทธศาสนาและพฤติกรรมกตัญญูทศเวทีของนักเรียนมัธยมศึกษาปีที่ 3 โรงเรียนการกุศลของวัดในพระพุทธศาสนา. ปรินญาวิทยาสาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการวิจัยพฤติกรรมศาสตร์ ประยุกต์ บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.

สุดใจ บุญอารีย์ (2546) ผลการฝึกความสามารถด้านการรู้คิดและความสามารถในการใช้เหตุผลเชิงจริยธรรม ที่มีต่อทัศนคติต่อพฤติกรรมจริยธรรมของนักศึกษา รายงานการวิจัยทุนอุดหนุนการวิจัยและพัฒนาระบบพฤติกรรมไทย สำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ.

สุทธิดา ทองคงคลี (2548) ปัจจัยเชิงเหตุแบบบูรณาการระหว่าง บ้าน โรงเรียน และจิตลักษณะที่เกี่ยวข้องกับความตั้งใจที่จะดูแลญาติผู้สูงอายุของนักเรียนมัธยมศึกษาปีที่ 2. ภาคนิพนธ์ ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาพัฒนาสังคม คณะพัฒนาสังคม สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์.

สุพัตรา ธรรมวงษ์ (2544) ปัจจัยทางจิตสังคมที่เกี่ยวข้องกับพฤติกรรมการเคารพสิทธิมนุษยชนในงานพยาบาลผู้ป่วยใน. ภาคนิพนธ์ ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาพัฒนาสังคม คณะพัฒนาสังคม สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์.

สุภาวรัฐ ยอดระบำ (2548) ปัจจัยเชิงเหตุแบบบูรณาการระหว่าง บ้าน สถานศึกษา และจิตลักษณะที่เกี่ยวข้องกับความตั้งใจที่จะรับผิดชอบครอบครัวของนักศึกษาชายระดับปริญญาตรี. ภาคนิพนธ์ ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาพัฒนาสังคม คณะพัฒนาสังคม สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์.

สุภาลีณี นุ่มเนียม (2546) ปัจจัยทางสภาพแวดล้อมและจิตลักษณะที่เกี่ยวข้องกับพฤติกรรมรับผิดชอบต่อหน้าที่ของนักเรียนมัธยมศึกษาตอนต้น. ภาคนิพนธ์ ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาพัฒนาสังคม คณะพัฒนาสังคม สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์.

สุमितตรา เจริญพันธ์ (2545) จิตลักษณะและประสบการณ์ที่เกี่ยวข้องกับพฤติกรรมการเรียนรู้คณิตศาสตร์ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย. วิทยานิพนธ์ ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาพัฒนาสังคม คณะพัฒนาสังคม สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์.

สุเมธ ตันติเวชกุล (2549) หลักธรรม หลักทำ ตามรอยพระยุคลบาท (พิมพ์ครั้งที่ 15) กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์ด้านสุทธาการพิมพ์.

เสฐียรพงษ์ วรรณปก (2547) พจนานุกรม ไทย-อังกฤษ พิมพ์ครั้งที่ 17 กรุงเทพมหานคร: บริษัทอัมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง จำกัด (มหาชน).

ศิริพร แยมนิล (2530) ความสัมพันธ์ระหว่างความสามารถในการใช้เหตุผลเชิงจริยธรรมกับอายุและการศึกษาของคนไทย. ปรินญาวิทยาสาสตรมหาบัณฑิต สาขาการวิจัยพฤติกรรมศาสตร์ประยุกต์ บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.

- อนรรฆนงค์ เรียบร้อยเจริญ (2549) ปัจจัยเชิงเหตุแบบบูรณาการระหว่าง บ้าน โรงเรียน และ จิตลักษณะที่เกี่ยวข้องกับพฤติกรรมการป้องกันการคุกคามทางเพศของนักเรียนหญิง ชั้นมัธยมศึกษา ในโครงการก้าวอย่างอย่างเข้าใจ. ภาคนิพนธ์ ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพัฒนาลังคม คณะพัฒนาลังคมและสิ่งแวดล้อม สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์.
- อุบล เลี้ยววาริณ (2534) ความสำคัญของการศึกษาที่มีต่อจิตลักษณะและพฤติกรรมของผู้ปฏิบัติงาน ในเขตกรุงเทพมหานคร. ปริญญานิพนธ์ดุขภูฏบัณฑิต มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร.
- อุบล เลี้ยววาริณ (2550) ปัจจัยเชิงสาเหตุและผลของความรู้สึกรับคุณค่าของบุคคล: ชุดโครงการ วิจัยบูรณาการ. เอกสารประกอบการประชุมเชิงปฏิบัติการ (รุ่นที่ 1 ครั้งที่ 3) เรื่อง “การพัฒนาหลักสูตรการวิจัยแบบบูรณาการและสร้างนักวิจัยขั้นสูงทางจิตพฤติกรรมศาสตร์: แผนงานวิจัยเพื่อเพิ่มพูนจริยธรรม ปัญญา และสุขภาพจิตแก่เยาวชนไทย” โดยโครงการ พัฒนาหลักสูตรการวิจัยแบบบูรณาการ ร่วมกับ สำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ (วช.) วันที่ 23-26 มกราคม 2550 ณ โรงแรมวรบุรี อโยธยา คอนเวนชั่น รีสอร์ท จังหวัด พระนครศรีอยุธยา.

ภาษาอังกฤษ

- Ajzen, I., & Fishbein, M. (1980) **Understanding Attitude and Predicting Social Behavior**. New Jersey: Prentice Hall.
- Bandura, A. (1986) **Social Foundations of Thought And action: A Social Cognitive theory**. Englewood Cliffs, NJ: Prentice Hall.
- Bass, B.M. (2002) Cognitive, social, and emotional intelligence of transformational leaders. In R.E. Riggio, S.E. Murphy, and F.J. Pirozzolo (Eds.), **Multiple Intelligence and Leadership** (pp. 105-118). New Jersey: LEA Publishers.
- Ben-Arieh, A. ,& Frones, I. (2007). Indicators of child well-being-concepts, indices, and usage. **Social Indicators Research**, 80(1), 1-4.
- Best,J.W., & Kahn, J.V. (2003) **Research in Education** (9th ed.). A Pearson Education Company.
- Cozzens, S.E. (1977) The knowledge pool: Measurement challenges in evaluating fundamental research programs. **Evaluation and Program Planning**, 20(1), 77-89.
- Eagly, A.H., & Chaiken, S. (1993) **The Psychology of Attitude**. New York: Harcourt Brace Joranovich College Publishers.

- Locke, E.A., Saari, L.M., Shaw, K.N., & Latham, G.P. (1992) Goal setting and task performance. **Psychological Bulletin**, 90, 125-152.
- Klahr, D., & Simon, H.A. (2001) What have psychologists (and others) discovered about the process of scientific discovery? **Psychological Science**, 10(3), 75-79.
- Kohlberg, L. (1969) Stage and sequence: The cognitive-development approach to socialization. In D. Goslin (Ed.), **Handbook of Socialization Theory**. New York: Rand McNally.
- Kohlberg, L. (1976) Moral stages and moralization : The cognitive development approach. In T. Lickona (ed.) **Moral Development and Behavior : Theory, Research and Social Issues**. New York: Holt, Rinehart and Wintson. pp. 31-53.
- Mahoney, M.J., & Thoresen, C.E. (1974) **Self-control : Power to the Person**. Monterey, CA: Brooks/Cole Publishing Company.
- Magnusson, D., & Endler, N. S., (1977) **Interactional Psychology and Personality**. New York, NY: John Wiley & Sons.
- McClelland, D. (1974) Sources of need for achievement. in D. McClelland, & R. Steele. (Eds), **Human Motivation: a Book of Readings** (pp. 319-77). General Learning Press, Morristown, NJ,
- McCullough, M.E., Kilpatrick, S.D., Emmons, R.A., & Larson, D.B. (2001) Is gratitude a moral affect? **Psychological Bulletin**, 127, 249-266.
- McGuire, W.J. (1969) The nature of attitude and attitude change. In G.Liney and E. Aronson (Eds.), 2nd ed., **The Handbook of Social Psychology**, (Vol 3 pp. 136-314). Cambridge: Addison & Wesley.
- Piaget, J., & Inhelder, B. (1969) **The Psychology of the Child**. New York: Basic Books. (original work published 1966)
- Paunonen, S., & Ashton, M.C. (2001) Big five factors and facets and the prediction of behavior. **Journal of Personality and Social Psychology**, 81, 524-539.
- Rosenthal, R., & Rosnow, R. (1991) **Essentials of Behavioral Research: Methods and Data Analysis** (2nd Ed.). New York, NY: McGraw-Hill.
- Rotter, J.B. (1966) Generalized expectancies for internal versus external control of reinforcement. **Psychological Monograph**, 80(1), whole issue.
- Seligman, M.E., & Csikszentmihalyi, M. (2000) Positive psychology: An introduction. **American Psychology**, 55(1), 5-14.

- Strelan, P. (2007) Who forgives others, themselves, and situations? The roles of narcissism, guilt, self-esteem, and agreeable. **Personality and Individual Differences**, 42(2), 259-269.
- Tett, R.P., & Burnett, D.D. (2004) A personality trait-based interactionist model of job performance. **Journal of Applied Psychology**, 88(3), 500-517.
- Tester, A. Gatewood, R., & Driver, M. (1968) Some determinants of gratitude. **Journal of Personality and Social Psychology**, 9, 233-236.
- Wilson, J., Tyedmers, P., & Pelot, R. (2007) Contrasting and comparing sustainable development indicator metrics. **Ecological Indicators**, 7(2), 299-314.